

Riikka Eerola ja Essi Kautto

RAKASTA, HELLI, SUUKOTTELE...

Opas 0 - 3-vuotiaan lapsen vanhemmille varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisen tueksi.

Opinnäytetyö
Kajaanin ammattikorkeakoulu
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala
Hoitotyön koulutusohjelma
Syksy 2012

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	Koulutusohjelma Hoitotyön koulutusohjelma
Tekijä(t) Eerola, Riikka & Kautto, Essi	
Työn nimi RAKASTA, HELLI, SUUKOTTELE... Opas 0 - 3-vuotiaan lapsen vanhemmille varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisen tueksi.	
Vaihtoehtoiset ammattiopinnot Terveydenhoitotyö	Ohjaaja(t) Niskanen Sirkka-Liisa ja Rissanen Tiina Toimeksiantaja Kainuun maakunta -kuntayhtymän lastenvalvojat ja Lasten- ja Nuorten koti Kimppa
Aika Syksy 2012	Sivumäärä ja liitteet 53+13
<p>Varhaisen vuorovaikutuksen onnistuessa mahdollistuu turvallisen kiintymyssuhteen muodostuminen lapsen ja häntä hoitavan aikuisen välille. Varhainen vuorovaikutus ja siitä muodostunut turvallinen kiintymyssuhde vaikuttavat myöhemmin lapsen elämässä erityisesti itsetuntoon ja minäkuvaan, uusien ihmissuhteiden solmimiseen sekä tunteiden ilmaisemiseen hyväksytyllä tavalla. Vanhempi voi muodostaa turvallisen kiintymyssuhteen lapsensa kanssa olemalla sensitiivinen lastansa kohtaan ja olemalla vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa arkipäiväisissä tilanteissa, kuten syöttämisessä, nukuttamisessa ja vaippojen vaihtamisessa, katsekontaktia ja juttelua unohtamatta.</p> <p>Opinnäytetyön tilaajina olivat Lasten- ja Nuorten koti Kimppa Paltamosta sekä Kainuun maakunta -kuntayhtymän lastenvalvojat. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvailla 0 - 3-vuotiaan lapsen ja vanhemman välistä varhaista vuorovaikutusta ja turvallista kiintymyssuhdetta sekä keinoja niiden muodostamiseen. Tarkoituksena oli myös tuottaa saadun tiedon avulla puheeksiottamisen työvälineeksi opas, jossa kuvaillaan 0 - 3-vuotiaan lapsen ja vanhemman välisiä varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisen keinoja. Opinnäytetyön tavoitteena oli, että oppaaseen sisältyvän tiedon avulla perheiden kanssa työskentelevät henkilöt pystyvät tukemaan perheessä vanhemman ja alle 3 -vuotiaan lapsen välistä varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostumista ja vanhemmat saavat opaslehtisen kiintymyssuhteen muodostamisen tueksi. Oma tavoitteenamme oli, että osaamme tukea vanhempia varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisessa ja opimme tuotteistetun opinnäytetyön tekemisen prosessin. Tutkimustehtävät olivat: 1. Mitä tarkoitetaan 0 - 3-vuotiaan lapsen ja vanhemman välisellä varhaisella vuorovaikutuksella? 2. Mitä tarkoitetaan 0 - 3-vuotiaan lapsen ja vanhemman välisellä turvallisella kiintymyssuhteella? 3. Millä keinoilla vanhemmat voivat muodostaa varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen 0 - 3-vuotiaan lapsensa kanssa?</p> <p>Opinnäytetyö pohjautuu aiemmin tehtyihin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen. Opinnäytetyön tuloksena muodostui kaksi opasta puheeksiottamisen työvälineeksi. Oppaita muodostui kaksi, koska toisessa oppaassa käsitellään varhaisen vuorovaikutuksen lisäksi turvallista kiintymyssuhdetta vanhempien kanssa. Jatkotutkimusaiheena voisi selvittää, miten terveydenhuollon ammattilaiset tukevat ja ohjaavat vanhempia varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamiseen.</p>	
Kieli	Suomi
Asiasanat	Varhainen vuorovaikutus, kiintymyssuhde, sensitiivisyys, kiintymyssuhdeteoria
Säilytyspaikka	X ☐ Verkkokirjasto Theseus X ☐ Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjasto

School Kajaani University of applied sciences Health and Sports	Degree Programme Nursing
Author(s) Eerola, Riiikka and Kautto, Essi	
Title LOVE CHERIS, KISS... Guide to parents of 0 - 3-year-old children in support of forming early interaction and safe affectional bond.	
Optional Professional Studies Public Health Nursing	Instructor(s) Niskanen Sirkka-Liisa and Rissanen Tiina
	Commissioned by Child Welfare Supervisors of Kainuu county and Lasten- ja Nuorten koti Kimppa
Date Autumn 2012	Total Number of Pages and Appendices 53+13
<p>Safe affectional bond is built between a child and an adult caretaker as a result of successful early interaction. Early interaction and safe affectional bond will have an impact later in children's life, especially in building his/her self-esteem and self-image as well as developing new relationships and expressing emotions in an acceptable way. A parent can form a safe relationship with their child by being sensitive towards the child and by being in interaction with the child in everyday situations, e.g. while feeding, putting to sleep, and changing diapers, not to forget the importance of eye-contact and conversation.</p> <p>The thesis was ordered by Lasten- ja Nuorten koti Kimppa in Paltamo and the Child Welfare Supervisors of Kainuu county. The purpose of the thesis is to describe early interaction and safe affectional bond between children of 0-3 years and their parents and means to build such relationship. The purpose was also to produce a guidebook based on the collected information. The guide functions as a tool to bring up the topic. The goal of the thesis is that the professionals working with families could support the formation of early interaction and safe affectional bond in families between the parent and the child under the age of 3. Parents can use the guide for support as well. Our personal aim was to become able to support parents in forming early interaction and safe affectional relationship, and to learn the process of making a productized thesis. The study questions were: 1. What does the early interaction between a child (0-3 years) and a parent mean? 2. What does the safe affectional bond between a child (0-3 years) and a parent mean? 3. In which ways could parents develop early interaction and a safe relationship with their 0-3-year-old child?</p> <p>The thesis is based on earlier published studies and literature. As a result, two guidebooks were written, which will be used as tools to bring up the topic. There are two guidebooks because the other one also discusses safe relationship in parents' separation. In further studies one could examine how healthcare professionals support and guide parents in forming early interaction and safe affectional bond.</p>	
Language of Thesis	Finnish
Keywords	Early interaction, affectional bond, sensitivity, attachment theory
Deposited at	☒ Electronic library Theseus ☒ Library of Kajaani University of Applied Sciences

ALKUSANAT

Minä silitän, minä silitän, minä rakkaudenpalastani silitän.

Minä sinua, sinä minua näin yhdessä silitellään.

Minä keinutan, minä keinutan minä rakkaudenpalastai keinutan.

Minä sinua, sinä minua näin yhdessä keinutellaan.

Minä pajailen, minä pajailen minä rakkaudenpalastani pajailen.

Minä sinua, sinä minua näin yhdessä pajaillaan.

Minä kutitan, minä kutitan minä rakkaudenpalastani kutitan.

Minä sinua, sinä minua näin yhdessä kutitellaan.

Minä rapsutan, minä rapsutan, minä rakkaudenpalastani rapsutan.

Minä sinua, sinä minua näin yhdessä rapsutellaan.

Minä suukotan, minä suukotan, minä rakkaudenpalastani suukotan.

Minä sinua, sinä minua näin yhdessä suukotellaan.

säv. & san. M. Oivo

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 VARHAINEN VUOROVAIKUTUS	2
2.1 Vauvan ja vanhemman vastavuoroisuus vuorovaikutuksen perustana	3
2.2 Vanhemman sensitiivisyys - turvallisen kiintymyssuhteen edellytys	5
2.3 Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys aivojen kehitymiselle	7
2.4 Varhainen vuorovaikutus raskauden aikana ja leikki-iässä	9
3 KIINTYMYSSUHDE	12
3.1 Kiintymyssuhdeteoria	13
3.2 Lapsen ja vanhemman välinen turvallinen kiintymyssuhde	14
3.3 Lapsen ja vanhemman välinen turvaton kiintymyssuhde	15
3.4 Turvallisen kiintymyssuhteen ylläpitäminen vanhempien avo- tai avioerossa	18
4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT	22
5 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖPROSESSI JA OPAS VANHEMMILLE VARHAISEN VUOROVAIKUTUKSEN JA TURVALLISEN KIINTYMYSSUHTEEN MUODOSTAMISEN TUEKSI - OPPAAN TEKEMINEN	23
5.1 Toiminnallinen opinnäytetyöprosessi	23
5.2 Opinnäytetyöraportin tekeminen	26
5.3 Oppaan suunnittelu, testaus ja arviointi	27
5.4 Resurssit ja markkinointi	33
6 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	34
7 POHDINTA	36
7.1 Luotettavuus	36
7.2 Eettisyys	38
7.3 Ammatillinen kasvu	42
7.4 Jatkotutkimusaiheet	46
LÄHTEET	47
LIITTEET (13)	53

1 JOHDANTO

Varhaisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan lapsen ja vanhempien yhdessä olemista, tekemistä ja kokemista ensivuosina. Lapselle muodostuu varhaisissa vuorovaikutussuhteissa perusturvallisuuden ja luottamuksen kokemus, joka heijastuu myöhempiin ihmissuhteisiin ja luo pohjaa lapsen itsetunnon, minäkuvan ja empatiakyvyn kehittymiselle. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, a.) Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen on tärkeää, koska mielenterveyden perusta luodaan jo varhaislapsuuden vuorovaikutuksessa (Haarala, Honkanen, Mellin & Teräväskanto - Mäentausta 2008, 194). Opinnäytetyössä kuvaamme varhaisen vuorovaikutuksen lisäksi turvallista kiintymyssuhdetta ja sen muodostumista. Turvallisella kiintymyssuhteella tarkoitetaan lapsen ja vanhemman välistä tunnesidettä, joka muodostuu arjen toistuvissa vuorovaikutustilanteissa. Vanhemman vastatessa lapsen viesteihin herkästi, johdonmukaisesti ja vauvan kannalta oikein ja oikea-aikaisesti mahdollistuu suotuisan kiintymyssuhteen muodostuminen. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, b.)

1950- ja 1960 -luvuilla ajateltiin äidin olevan vauvalle ainut mahdollinen huoltaja (Nummenmaa & Nummenmaa 1980, 40). Nykyään ajatellaan myös isän olevan tärkeä osa lapsen elämää. Muun muassa Sears & Sears (2008, 16) ja Tamminen (2004, 17) käsittelevät molempien vanhempien ja lapsen välistä vuorovaikutusta ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamista. Vanhemmat voivat yhdessä raskauden aikana haaveilla sikiövauvastaan ja näin he molemmat aloittavat varhaisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen muodostamisen lapsensa kanssa (Pajulo 2004). Lapsen syntyessä isä voi osallistua lapsen hoidossa kaikkeen muuhun paitsi imetykseen (Einon 2001, 52).

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kuvailla 0 - 3-vuotiaan lapsen ja vanhemman välistä varhaista vuorovaikutusta ja turvallista kiintymyssuhdetta sekä keinoja niiden muodostamiseen. Tarkoituksena oli myös tuottaa saadun tiedon avulla puheeksiottamisen työvälineeksi opas, jossa kuvaillaan 0 - 3-vuotiaan lapsen ja vanhemman välisiä varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisen keinoja. Rajasimme aiheen 0 - 3-vuotiaisiin lapsiin, koska tällöin korostetaan erityisesti vanhempi - lapsisuhteen merkitystä (Ahlqvist - Björkroth 2009, 127). Opinnäytetyön tavoitteena oli, että oppaaseen sisältyvän tiedon avulla perheiden kanssa työskentelevät henkilöt pystyvät tukemaan perheessä vanhemman ja alle 3 -vuotiaan lapsen välistä varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiinty-

myssuhteen muodostumista ja vanhemmat saavat opaslehtisen kiintymyssuhteen muodostamisen tueksi.

Omana tavoitteenamme on, että osaamme tukea vanhempia varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisessa ja opimme tuotteistetun opinnäytetyön tekemisen prosessin. Kajaanin ammattikorkeakoulun opinto-oppaassa (2009 - 2010, 10) ja Valtioneuvoston asetuksessa ammattikorkeakouluista (15.5.2003/352 § 7) sanotaan, että opinnäytetyön tavoitteena on ”... *kehittää ja osoittaa opiskelijan valmiuksia soveltaa tietotaitoaan ammatinopintoihin liittyvässä käytännön asiantuntijatehtävissä*”. Terveyden edistämisen osaaminen kompetenssissa kuvaillaan, että opiskelija osaa edistää väestön terveyttä vahvistaen asiakkaidensa terveystietoisuutta, voimavaroja ja omatoimisuutta sekä osaa tunnistaa ja puuttua terveyttä uhkaaviin tekijöihin (Kajaanin ammattikorkeakoulun opintopas 2009 - 2010). Opinnäytetyömme myötä terveyden edistäminen sekä opetus- ja ohjaamisen taitomme kehittyvät. Opinnäyteprosessin aikana saamme paljon tietoa varhaisesta vuorovaikutuksesta, turvallisesta kiintymyssuhteesta ja sen tukemisesta lukemalla kirjoja, tutkimuksia ja artikkeleita aiheesta. Terveydenhoitajaopintoihimme sisältyy myös varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen kurssi ja neuvolatyön harjoittelu, jotka tukevat tiedollista osaamistamme. Voimme hyödyntää oppiamme asioita terveydenhoitajan työssä.

Opinnäytetyömme pohjautuu aiemmin tehtyihin tutkimuksiin sekä kirjallisuuteen. Opinnäytetyömme tilaajina ovat Lasten- ja Nuorten koti Kimppa Paltamosta sekä Kainuun maakunta-kuntayhtymän lastenvalvojat. Ensi- ja turvakotien tai huostaan otettujen/avohuollon tukitoimin sijoitettujen lasten perheissä voi olla alle 3-vuotias lapsi, joten Kimpan työntekijät tarvitsevat puheeksiottamisen työvälineen keskustellessaan vanhempien kanssa varhaisesta vuorovaikutuksesta ja turvallisesta kiintymyssuhteesta ja näiden muodostamisesta.

Lastenvalvojat tarvitsevat myös puheeksiottamisen työvälineen varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisesta perustellessaan vanhemmille erotilanteessa lapsen kannalta suotuisaa asumismuotoa ja lapsen huomioimista erotilanteessa. Avo- ja avioerojen määrä on viime vuosikymmeninä lisääntynyt huomattavasti. Vuonna 1965 avioeroja on tilastoitu 4594 ja vuonna 2010 niitä oli jo 13 619. Avoeroista ei löytynyt tilastotietoja (Tilastokeskus 2011, a). Avioeroluvuista päätelleen osa eroista koskettaa myös lapsiperheitä ja näin ollen perheiden tuen tarve on kasvanut. Myös valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskelu terveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) ohjaa, että lasta odottavan perheen vanhemmille tarkoitettun

terveysneuvonnan on ennaltaehkäisevästi tuettava vanhemman ja lapsen välistä varhaista vuorovaikutusta.

Suomessa on tehty paljon AMK - ja Pro gradu - opinnäytetöitä varhaiseen vuorovaikutukseen ja kiintymyssuhteeseen liittyen (Tammiluoma & Westerling 2010; Hekkala & Ikäheimo 2010; Hautamaa & Seppänen 2011; Lyly 2011; Marttinen 2011). Havaitimme, että Kajaanin ammattikorkeakoulussa on tehty vain vähän varhaiseen vuorovaikutukseen liittyviä opinnäytetöitä. Lähin aihetta koskeva opinnäytetyö oli tehty siitä, miten hoitaja tukee vauvan ja vanhemman välistä vuorovaikutusta (Laine & Lohi 2008).

2 VARHAINEN VUOROVAIKUTUS

Varhaisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan lapsen ja vanhempien yhdessä olemista, tekemistä ja kokemista ensivuosina. Se rakentuu lapsen ja vanhemman jokapäiväisestä elämästä, sen kaikista arkisista pienistäkin asioista, kuten syöttämisestä, nukuttamisesta ja vaippojen vaihtamisesta. (Tamminen 2004, 46 - 47.) Lapselle muodostuu varhaisissa vuorovaikutussuhteissa perusturvallisuuden ja luottamuksen kokemus, joka heijastuu myöhempiin ihmissuhteisiin ja luo pohjaa lapsen itsetunnon, minäkuvan ja empatiakyvyn kehittymiselle (Mannerheimin lastensuojeluliitto, a). Tässä opinnäytetyössä tarkoitamme vanhemmalla lapsen asuinympäristössään pääsääntöisesti lasta hoitavaa aikuista.

Lapsen kasvu, kehitys ja koko hengissä selviäminen on täysin riippuvainen lapsen lähellä olevista muista ihmisistä. Tämän vuoksi lapsi pyrkii heti syntymänsä jälkeen aktiivisesti kiinnittymään häntä hoitavaan aikuiseen. Hän pyrkii pitämään yllä psyykkistä ja fyysistä läheisyyttä ja yhteyttä hoitajaan erityisesti uhkaavissa tilanteissa. Vauvan yhteydenpitokeinoja ovat imeminen, hymy, katsekontakti, tarttuminen, itkeminen, jokeltelu, seuraaminen ja syliin pyrkiminen. (Tamminen 2004, 46 - 47; Hautamäki 2011, 30.) Lapsen kanssa kasvotusten oleminen, koskettaminen ja erilaiset laulut, lorut ja leikit luovat suotuisaa vuorovaikutussuhdetta vanhemman ja lapsen välille (Jouhki & Markkanen 2007, 9).

Tamminen (2004, 57) korostaa, että vanhempien hymyilevä ja salliva katse, rajojen asettaminen ja niiden merkityksen selventäminen sekä lapsen kannustaminen rakentavat suotuisaa vuorovaikutusta, jolloin lapsella on mahdollisuus turvallisesti jakaa vuorovaikutuksessa kaikenlaisia tärkeitä tunteita ja tunnetiloja. Einon (2001, 121, 137) on samaa mieltä Tamminsen (2004,57) kanssa siitä, että vanhempi voi tukea lastansa monipuoliseen vuorovaikutukseen hyväksymällä, kunnioittamalla ja auttamalla lasta ilmaisemaan omia tunteitaan. Hän kuitenkin lisää, että lapselle tulee aina olla itsestään selvää, ettei vanhemman rakkaudella ole ylärajaa. Lapsen käyttäytyessä sopimattomasti on vanhemman tehtävä kertoa lapselle rakastavansa häntä, mutta ei hyväksy millaista käytöstä tahansa. (Einon 2001, 137.)

2.1 Vauvan ja vanhemman vastavuoroisuus vuorovaikutuksen perustana

Kahdenkeskinen vuorovaikutustapahtuma alkaa aina jommankumman osapuolen aloitteesta. Vanhempi tulee vauvan luokse ja ottaa hänet syliinsä tai vauva ääntelyllään kutsuu vanhemman luokseen. Tehtyyn aloitteeseen osapuolet vastaavat tavalla tai toisella, jolloin tapahtumaa kutsutaan vastavuoroisuudeksi. (Tamminen 2004, 46 - 48.) Vanhempien vastavuoroisuus ja herkkyys lapsen viesteille vaikuttavat keskeisesti lapsen kognitiiviseen, sosiaaliseen ja kielelliseen kehitykseen (Haarala ym. 2008, 197). Vauvan ja aikuisen tulee kummankin saada tehdä tasapuolisesti vuorovaikutusaloitteita, jotta molemminpuolinen vastavuoroisuus on mahdollista. Molempien on hyvä kokea, että toinen sekä vastaa että jättää vastaamatta tehtyyn aloitteeseen. (Tamminen 2004, 46 - 48.)

Vauvan syntymähetkestä lähtien hänellä on erilaisia vuorovaikutustaitoja, kuten itku, silmien avaaminen ja sulkeminen, katse, kasvojen perusilmeet ja liikehdintä. Näiden avulla vauva kutsuu aikuista luokseen ja vuorovaikutustilanteeseen. Vauvan ja vanhemman on molempien saatava lopettaa vuorovaikutustilanne. Vauvan keinoja vuorovaikutustilanteen lopettamiseen ovat silmien sulkeminen tai katseen kääntäminen pois päin. Hän voi myös haukotella tai nukahtaa. Silloin aikuinen yleensä lopettaa sen, mitä on vauvansa kanssa tekemässä. (Tamminen 2004, 48.)

Jokainen vauva on yksilö kehitykseltään ja temperamentiltaan, jonka vuoksi vauvojen vuorovaikutuskyvyt voivat vaihdella suuresti (Suomalainen 2011, 28). Toinen vauva on kyvykäs tekemään vuorovaikutusaloitteita ja -lopetuksia, kun taas toinen on hyvä sopeutumaan erilaisiin tilanteisiin ja vaihtoehtoihin. On myös paljon vauvoja, joilla on puutteita ja vaikeuksia vuorovaikutuskyvyissään kuten aikuisillakin. (Tamminen 2004, 48.) Monet vanhemmat ovat voineet kokea omassa lapsuudessaan epäsuotuisia vuorovaikutuskokemuksia, mutta he voivat silti olla kykeneviä riittävän hyvään, molempia osapuolia tyydyttävään vuorovaikutussuhteeseen lapsensa kanssa (Siltala 2003, 17; Tamminen 2004, 48).

Lapsen ja vanhemman välisessä varhaisessa vuorovaikutuksessa syntyy perusturvallisuuden ja luottamuksen kokemus, mitkä ovat psyykkisen kehityksen perustana. Perusturvallisuuden syntyessä lapsi alkaa luottaa itseensä, häntä hoitaviin aikuisiin sekä ympäröivään maailmaan. Luottamuksen syntyessä lapsi uskaltaa tutustua ympäristöönsä ja erilaisiin leikkeihin irrottautumalla vähitellen vanhemmastaan, kuitenkin luottaen siihen, että hädän tullessa vanhempi on saatavilla. Kokemus perusturvallisuudesta ja luottamuksesta luo pohjaa hyvälle itsetunnol-

le ja kehittää empatiakykyä. Se heijastuu myös myöhempiin ihmissuhteisiin vahvistaen luottamusta muita ihmisiä kohtaan, sekä vahvistaa pettymysten ja erilaisten vastoinkäymisten sietokykyä. (Suomalainen 2011, 28, 31; Vauvasta leikki-ikäiseksi 2007, 16.) Lapsen ja häntä hoitavan aikuisen välille syntynyt luottamus ja kiintymys lisäävät myös vanhempien kykyä omaan vanhemmuuteensa (Vauvasta leikki-ikäiseksi 2007, 16).

Perusturvallisuus perustuu hyvin paljon siihen, että lapsen elämässä eilinen, tämä päivä ja huomina ovat samankaltaisia. Hyvässäkin kasvuympäristössä, jossa lapsesta huolehtivat hyvät ja rakastavat vanhemmat, lapsi joutuu kokemaan mielihyvän ohessa myös erilaisia pettymyksiä. Tällä on merkittävä lapsen kehitystä edistävä vaikutus. Lapsi vähitellen oppii, että ihmissuhteissa viha ja rakkaus, hyvä ja paha voivat liittyä samaan ihmiseen, mutta kuitenkin niin, että rakkauden ja hyvyyden määrä on aina suurempi. Rakkaudella lasta kohtaan ei kuitenkaan tarkoiteta kaiken sallimista, vaan lapsi tarvitsee turvalliset rajat ja tukea erilaisten pettymysten sietämiseen. Jos vanhempi on ennalta arvaamaton tai epäjohtonmukainen, on lapsen tultava toimeen ilman vanhempansa luomaa turvaa ja tällöin kiintymyssuhde ei pääse muodostumaan toivotulla tavalla. (Arajärvi & Koski 1986, 12.)

Yksi hyvä vuorovaikutussuhde riittää turvaamaan lapsen terveen kehityksen. Silti hyvä, laadukas ja jatkuva vuorovaikutussuhde molempien vanhempien kanssa on lapsen kokonaiskehitykselle kiistaton etu. (Rusanen 2011, 195.) Erityisen tärkeää varhainen vuorovaikutus on sosiaalisten vuorovaikutustaitojen, stressin säätelykyvyn, tunne-elämän ja käyttäytymisen säätelyn kehitykselle. Vauvan ja vanhemman välinen tunteiden jakaminen ja säätely opettavat vauvaa vähitellen tunnistamaan omia tunteitaan sekä säätelämään niitä. Vanhemman leikkiesä vauvansa kanssa hän voi jakaa vauvan leikistä syntyvän myönteisen tunteen ja vahvistaa sitä. Se lisää vauvan halua olla vuorovaikutuksessa muiden ihmisen kanssa. (Puura & Mäntymaa 2010, 24 - 25.) Lapsen ollessa vuorovaikutuksessa vanhempiensa hänen tulisi saada kokea, että hänestä on iloa vanhemmalle ja vanhempi viihtyy hänen kanssaan eikä vanhempi ole lapsen kanssa vain velvollisuudesta. Lapsen tunne omasta tärkeydestä on hänen itseluottamuksena pohjana. (Arajärvi 1988, 16; Rusanen 2011, 91 - 92.)

Hyvässä vuorovaikutussuhteessa vanhempi haluaa oppia tulkitsemaan oikein lapsen viestejä. Hän pyrkii selvittämään, mitä lapsi tarkoitti ja vastaa lapsen viesteihin siten, että lapsella olisi hyvä olla. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sen tarkemmin vanhemman tulee kuunnella ja yrittää ymmärtää lapsen viestejä, vaikka lapsi ei vielä sanoin pysty viestejään kertomaan. Vastavuoroinen vuorovaikutus mahdollistaa sen, että vanhempi voi oppia tuntemaan lapsensa

erittäin hyvin. Tämä edesauttaa vanhempi - lapsi suhteen pysyvyyttä myöhemmässä elämässä ja lapsen tuntiessaan aikuinen pystyy tukemaan häntä eri elämäntilanteissa. (Rusanen 2011, 79.)

Vastavuoroiseen vuorovaikutukseen kuuluu sanojen lisäksi myös katse, eleet, ilmeet ja teot. Vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa tärkeää on lapselle rajojen asettaminen sekä lapsen johdonmukainen ohjaaminen arjessa. Rajojen asettamisessa lapsen ikä tulee ottaa huomioon. Esimerkiksi pienen lapsen kanssa kielellinen vuorovaikutus on rajoittunutta ja tällöin vanhempi on vastuussa siitä, ettei lapsi vahingoita itseään tai muita. Vanhemman tulee ohjatesaan muistaa perustella lapselle sääntöjen merkitys, jotta lapsi ymmärtää tekojensa mahdolliset seuraukset ja rajojen merkityksen. (Rusanen 2011, 78 - 79.)

Rusasen (2001, 85, 275) mukaan hyvään vuorovaikutukseen kuuluu lapsen näkökulman huomioonottaminen ja ymmärtäminen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapsi päättää tilanteiden kulusta, vaan vanhempi ottaa huomioon lapsen toiveet, mahdollisesti muokkaa niitä ja päättää kuinka toimitaan. Vanhemman tehtävänä on ottaa vastuu tilanteesta. Lapsen näkökulman huomioiminen on tärkeää, koska tällöin lapsi oppii tavan huomioida toisia lapsia ja aikuisia. Jos vanhemmat eivät ota huomioon lapsensa näkökulmaa, eivät lapset myöskään osaa vastavuoroisesti ottaa huomioon vanhempiensa näkökulmaa. (Rusanen 2001, 85, 275.)

2.2 Vanhemman sensitiivisyys - turvallisen kiintymyssuhteen edellytys

Lapsen ja vanhemman välisen turvallisen kiintymyssuhteen kehittymisen mahdollistaa vanhemman kyky olla sensitiivinen (Rusanen 2011, 98). Kivijärven (2003, 252 - 253) ja Kallandin (2001, 203) mukaan tällä sensitiivisyydellä tarkoitetaan vanhemman herkkyyttä havaita vauvan tarpeita sekä kykyä vastata niihin nopeasti, ennakoitavasti ja tarkoituksenmukaisesti. Suomalainen (2011, 28) lisää, että sensitiivisyyteen kuuluu vanhempien kyky antaa lapselle lämpöä ja hellyyttä sekä huolenpidon lasta kohtaan on oltava johdonmukaista. Fyysisen läsnäolon lisäksi sensitiivisen vanhemman on myös oltava emotionaalisesti läsnä ja saatavilla (Snyder, Shapiro & Treleaven 2012).

Vanhemman sensitiivisyyteen vaikuttavat monenlaiset tekijät, kuten hänen persoonallisuutensa ja ympäristöön liittyvät tekijät, kuten työssäkäynti, puolisolta saatu tuki ja parisuhteen

laatu. Vanhemman tulkitessa lapsen viestejä sensitiivisesti, hän auttaa lasta tunnistamaan omia tarpeitaan ja tunnetilojaan. Lapselle välittyy myönteinen viesti siitä, että on oikein viestittää tunteistaan ja kokemuksistaan toisille ihmisille. Nämä kokemukset vaikuttavat lapsen itsetunnon ja emotionaalisen itsesäätelyn kehitykseen. (Haarala ym. 2008, 197 - 198.)

Vanhemman vastatessa lapsen tarpeisiin, lapselle rakentuu mielikuva siitä, että hän on arvokas, hyvä ja häntä rakastetaan. Tällöin lapsi voi myös rauhoittua. Vanhemman sensitiivisyys lisää lapsen hyvän olon tunnetta, mikä puolestaan lisää hänen itsesäätelyn taitoa ja kykyä luottaa itseensä. Vanhemman sensitiivisyys on keskeinen tekijä lapsen sosiaalisen käyttäytymisen kannalta. Sillä on myös yhteys lapsen suotuisaan mielialaan ja se ennaltaehkäisee jopa masennuksen syntymistä. (Rusanen 2011, 74, 271.)

Lapsen perusturvallisuus järkkyy, jos aikuinen ei ole sensitiivinen lapsen viesteille. Tällöin lapsi ei kykene keskittymään ikäistensä leikkeihin, vaan hän joutuu olemaan varuillaan ja etsimään jatkuvasti turvallisuutta. Lapsen energia ja aika menee turvallisuudentunteen lisäämiseen, mikä voi ilmetä monella eri tavalla, kuten kyvyttömyytenä keskittyä, itkemisenä tai muulla tavalla hoivan vaatimisena. (Rusanen 2011, 92.)

Sensitiivinen vanhempi yrittää, tekee parhaansa ja arvioi jatkuvasti vauvaa reaktioiden ja viestien perusteella. Vanhempi ei reagoi pelkästään lapsen hätään, vaan hän on kontaktissa lapsen kanssa silloinkin, kun lapsella on kaikki hyvin. Hän kuuntelee, katselee ja ihmettelee vauvaansa ja etsii parasta tapaa toimia. Sensitiivinen vanhempi ymmärtää paremmin lapsen positiivisia ja negatiivisiakin viestejä kuin ei-sensitiivinen vanhempi. Sensitiivinen vanhempi kokee lapsen vaikeatkin vaatimukset omaksi kehityshaasteekseen vanhempana, eikä lapsessa olevaksi piirteeksi tai ongelmaksi. On muistettava, että vanhempi ei aina pysty huomaamaan tai ymmärtämään kaikkia vauvan sanattomia viestejä. Esimerkiksi vauvan itkun syytä ei voi aina tietää. (Tamminen 2004, 62; Rusanen 2011, 98.)

Vanhempi voi oppia kuuntelemaan lastansa herkemmin olemalla aidosti läsnä lapsen kanssa ja pitämällä häntä esimerkiksi sylissään. Samalla lapsi ja vanhempi voivat tutustua toisiinsa ja lapsi oppii luottamaan vanhempansa. (Sears & Sears 2008, 13.) Rusanen (2011, 173, 185) muistuttaa, että vanhempi-lapsi -suhteen kehittyminen ei tapahdu hetkessä, vaan se vaatii aikaa, yhdessäoloa ja yhdessä tekemistä. Vanhemman viettäessä aikaa lapsensa kanssa hänes-tä tulee lapsensa paras asiantuntija, joka huomaa pienetkin muutokset hänessä.

Lasta tukeva vanhempi on olemukseltaan lämmin ja hyväksyvä, mikä mahdollistaa sen, että lapsi voi kiintyä turvallisesti vanhempansa ja kehittyä hyvin. Vanhemman ollessa sensitiivinen lastansa kohtaan, lapsi oppii, että hänen kielelliset ja ei - kielelliset viestinsä ovat tärkeitä ja hän tulee ymmärretyksi. Tällaisen vanhemman seurassa lapsi oppii sen, että hän voi aina tilanteesta riippumatta kääntyä suoraan vanhemman puoleen ja ilmaista kaikenlaiset tunteensa vanhemmalle sellaisenaan. Kivijärvi (2003, 252 - 253), Kalland (2001, 203) ja Rusanen (2011, 79; 82) ovat täysin yksimielisiä siitä, että vanhemman ja lapsen välinen varhainen vuorovaikutus ja vanhemman sensitiivinen käyttäytyminen luovat pohjan vanhemman ja lapsen väliselle turvalliselle kiintymyssuhteen muodostumiselle.

2.3 Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys aivojen kehittymiselle

Colmerin, Rutherfordin & Pamin mukaan (2011) vanhemman ja lapsen välisellä vuorovaikutuksen laadulla on vaikutus lapsen aivojen kehitykselle kolmen ensimmäisen elinvuoden aikana, koska jo tällöin lapsi opettelee tunteidensa hallintaa ja muun muassa hänen stressinsäätelykykynsä kehittyy merkittävästi. Aivojen rakenteellinen kehitys alkaa raskauden ensimmäisten viikkojen aikana ja jatkuu nuoruusikään. Lapsen synnyttyä alkaa aivojen toiminnallinen kehitys, joka jatkuu läpi elämän, sillä ihminen oppii uusia asioita aina vanhuuteen saakka. (Mäntymää & Puura 2011, 17.) Varhaisessa vuorovaikutuksessa keskeisessä asemassa on lapsen kognitiivisen ja älyllisen kasvun edistäminen (Tamminen 2004, 57). Se myös ohjaa aivojen toiminnallista kehitystä ja on pohjana koko myöhemmälle kehitykselle (Mäntymää, Luoma, Puura & Tamminen 2003).

Lähes kaikki hermosoluistamme muodostuvat raskausaikana. Informaatio kulkee näiden hermosolujen sisällä sähköisesti ja välittyy hermosoluista toiseen hermosäikeiden eli synapsien välityksellä. Synapsit muodostuvat geneettisen ohjauksen perusteella. Niiden lukumäärä saavuttaa huippunsa lapsen kahden ensimmäisen elinvuoden aikana, minkä jälkeen suurin osa hermoyhteyksistä häviää käytönpuutteesta. Aivojen toiminnallisessa kehittymisessä keskeistä onkin synapsien syntyminen, kehittyminen toiminnallisiksi ja ylimääräisten yhteyksien karsiutuminen. Tätä kehitystä ohjaavat ympäristöstä saadut kokemukset, jotka pienellä lapsella liittyvät keskeisesti lapsen ja vanhemman keskinäiseen vuorovaikutukseen ja sen laatuun. (Mäntymää & Puura 2011, 18.) Ympäristöstä saadut hoiva- ja vuorovaikutuskokemukset ohjaavat tiettyjen hermosoluyhteyksien muodostumista toiminnallisiksi (Jouhki & Markkanen

2007, 7 - 8; Mäntymaa ym. 2003; Mäntymaa & Puura 2011, 18). Ensimmäisiin elinvuosiin ajoittuva varhainen puutteellinen vuorovaikutus, kaltoinkohtelu tai muu pitkään stressiä aiheuttava tekijä on erityisen vahingollista aivojen kehittymisen kannalta. Tällöin lapsen aivoissa hermosoluyhteydet tuhoutuvat tai jäävät kokonaan syntymättä, jolloin lapsen aivot eivät kehity kuten pitäisi. Tämä voi näkyä lapsessa myöhemmin esimerkiksi vaikeutena hallita omia tunteitaan, ahdistuksena tai vaikeuksina ihmissuhteiden luomisessa ja ylläpitämisessä. (Jouhki & Markkanen 2007, 8; Mäntymaa & Puura 2011, 24.)

Tunteet vaikuttavat keskeisesti aivojen toiminnalliseen kehitykseen. Yksilölliset kokemukset vuorovaikutussuhteissa vaikuttavat siihen, millaisia hermoyhteyksiä syntyy ja mitkä yhteydet jäävät toiminnallisiksi. Jokaiselle lapselle syntyy oma, yksilöllinen hermoyhteyksien verkko, jonka toiminnasta mielen toiminta syntyy. Aivoissa havainnoidaan jatkuvasti erilaisia tunteita, kuten kehon asentoa, iloa, surua ja vihaa. Tunteet ovatkin lapsen syntymästä saakka keskeisiä vuorovaikutuksessa, sillä vauvan ja häntä hoitavan aikuisen vuorovaikutus on pitkälti tunne-kommunikaatiota, johon muun muassa kuuluu katsekontakti, ääntelyt, käsien ja pään liikkeet sekä erilaisten tunteiden näyttäminen ja nimeäminen. Pienellä lapsella keinot tunteiden säätelyyn ovat aina riittämättömät, ja hän tarvitsee niiden säätelyyn vanhemman apua. Vanhemman on säädeltävä riittävällä tavalla myös omia tunteitaan, erityisesti negatiivisia, jotta hän on kykenevä säätelämään lapsensa tunteita. Tunteiden säätelyllä ei tarkoiteta pelkästään negatiivisten tunteiden vähentämistä vaan myös positiivisten tunteiden jakamista ja lisäämistä. Lapsi tarvitsee jokapäiväisessä elämässään vanhemman huolenpitoa, lohdutusta ja apua erilaisissa asioissa, kuten tunteiden nimeämisessä, siinä kuinka tunteita saa näyttää ja kuinka ne puretaan sallitulla tavalla esimerkiksi keskustellen. (Mäntymaa & Puura 2011, 19 - 27.)

Aivojen toiminnallisen kehityksen ymmärtäminen on antanut paljon tietoa siitä, kuinka kauaskantoiset vaikutukset ovat varhaisilla vuorovaikutuskokemuksilla. Lapsen ja vanhemman välinen tunneside ohjaa merkittävästi aivojen toiminnallista kehitystä varhaisista hetkistä alkaen. Tämän tunnesuhteen varjeleminen on oleellista aivojen ja mielen kehityksen näkökulmasta, sillä lapsen 2 - 3 ensimmäistä ikävuotta ovat aivojen kiihkeän kasvun ja kehityksen aikaa. On kuitenkin muistettava, että toiminnallista muovautumista tapahtuu ihmisen aivoissa jatkuvasti ja uuden oppiminen on mahdollista aina vanhuuteen saakka. Tämä merkitsee myös mahdollisuutta, että vahingollisten kokemusten seurauksina syntyneitä haitallisia yhteyksiä on mahdollista hoitaa ja korjata myöhemmin, mutta korjaantuminen ei tapahdu hetkessä. (Mäntymaa & Puura 2011, 27.)

2.4 Varhainen vuorovaikutus raskauden aikana ja leikki-iässä

Varhainen vuorovaikutus alkaa jo raskauden aikana, sikiövauvan ensimmäisessä kodissa, kohdussa (Siltala 2003, 19). Tavallisesti vauva alkaa elää vanhempien mielessä jo raskauden aikana. Vanhemmille tulee mielikuvia tulevasta perheenjäsenestä persoonana, jolla on omia fyysisiä ja emotionaalisia tarpeita. Vanhemmat voivat miettiä sitä, millainen vauva on ja millaisia he itse vanhempina ovat. (Pajulo 2004.) Sikiövauvaan tutustuminen on tärkeä osa raskaudenaikaisen kiintymyssuhteen muodostamista (Punamäki 2011, 99).

Ajatukset sikiövauvasta voivat olla myönteisiä tai kielteisiä, heikkoja tai voimakkaita. On kuitenkin tärkeää, että ajatuksia mielikuvavauvasta on. Mielikuvat vauvasta muodostuvat hiljalleen raskauden aikana. Sekä isillä että äideillä on mielikuvia vauvasta, ja ne voivat olla hyvinkin erilaisia. Tulevien vanhempien on hyvä keskenään keskustella vauvaan liittyvistä mielikuvista. Raskauden loppuvaiheessa äidin ja isän mielikuvat vauvasta laimenevat, ja ajatukset kohdistuvat enemmän synnytykseen ja todelliseen vauvaan. (Haarala ym. 2008, 210.)

Äiti käy sikiövauvansa kanssa dialogia äänien, kosketusten, liikkeiden, makujen ja tuntoaistien avulla. Sikiövauva aistii äidin sydämen sykkeen, kävelyn, nukkumisen ja valveilla olemisen rytmin. Hän tunnistaa kohdussa kipua sekä kylmän ja lämmön vaihteluita. Sikiövauva maistaa kohdussa lapsiveden maun, jonka vuoksi hän syntyessään pystyy tunnistamaan äidin maidon kautta tutun tuoksun. Äidin kantaessa sikiövauvaa kohdussaan hän on vauvan kuuloinformaation päälähde. Sikiövauva kuulee myös isän äänen, mutta hän kuulee sen vaimeammin kuin äidin äänen. Syntymän jälkeen vauva kykenee erottamaan tutut äänet vieraiden ihmisten äänistä. Lämmin ääni saa aikaan sikiövauvassa mielihyvän liikkeitä, ilmeitä ja eleitä. Kova ja kylmä ääni puolestaan pelästyttää ja säpsähdyttää sikiövauvan. (Siltala 2003, 22, 37.)

Sikiövauva opettelee vastavuoroisuutta kohdussa potkaistessaan jalalla äidin vatsaa vasten. Silloin myös isä voi tuntea kädellään sikiövauvan vuorovaikutusaloitteen äidin vatsanpeitteen läpi. Vanhemmat voivat vastata tähän vuorovaikutusaloitteeseen esimerkiksi juttelemalla tai laulamalla sikiövauvalleen. (Siltala 2003, 19.) Raskauden aikana sikiövauvaa voidaan havainnoida erilaisten menetelmien avulla. Vanhemmat voivat kuunnella sikiövauvan sydänääniä ja halutessaan he voivat rakenneultraäänitutkimuksessa nähdä tulevan perheenjäsenensä. Isä voi eläytyä raskauden eri vaiheisiin ja iloita sikiövauvan sydänäänistä ja hänen näkemisestään niin kuin äitikin. (Sinkkonen 2003, 262.)

Siltalan (2003, 23) mukaan synnytyksen jälkeen vauvan ja vanhemman vuorovaikutuksesta tulee konkreettisempaa. Tällöin vauvan ja vanhemman välinen vuorovaikutus voi kestää lyhyitä hetkiä, vain muutamia minuutteja kerrallaan. Vanhempi voi tällöin pitää vauvaa rinnalla ja olla vauvan kanssa esimerkiksi katsekontaktissa. (Keltikangas-Järvinen 2010, 152.) Isän osallistuminen äidin tukena synnytykseen mahdollistaa varhaisen vuorovaikutuksen muodostumisen molempien vanhempien sekä vauvan välille. Synnytyksen jälkeinen varhainen iho- kontakti tukee suotuisaa varhaista vuorovaikutusta ja kiintymyssuhteen muodostumista. Lapsen syntymä on tavallisesti molemmille vanhemmille ihana asia, mutta se on myös voimia vievä tapahtuma. Vauvan ja vanhemman välinen onnistunut varhainen vuorovaikutus luo myönteisiä kokemuksia yhdessäolosta ja on koko perhettä vahvistava voimavara. (Siltala 2003, 23 - 24, 31.)

Lapsen kehityksen suurimmat muutokset tapahtuvat kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana. Erityisesti vuorovaikutuksellisissa ominaisuuksissa sekä tunteissa tapahtuu tällöin muutoksia. (Mäntymaa & Tamminen 1999.) Vauva osaa syntymänsä jälkeen katseellaan ja liikehdinnällään tavoitella ja ylläpitää myönteistä vuorovaikutusta vanhemman kanssa. Muita vauvan vuorovaikutuskeinoja ovat tunneilmaisut, kuten ilmeet, itku ja jokeltelu. (Puura 2001.) Vauvan vuorovaikutuksellinen sosiaalinen hymy sekä jokeltelu alkavat noin kahden tai kolmen kuukauden iässä, jonka jälkeen lapsi oppii jatkuvasti uusia keinoja olla vuorovaikutuksessa (Mäntymaa & Tamminen 1999).

Erityisen tärkeää lapsen kehitykselle on vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus kasvatusten. Vanhempi ja lapsi molemmat pyrkivät sovittamaan käyttäytymisensä toisen tunnetilaan. Vanhemman ilmaistessa positiivisuutta lapsen tunteet vaihtelevat yleensä neutraalin ja positiivisten tunteiden välillä, kun taas vanhemman ilmaistessa negatiivisia tunteita lapsen tunteet vaihtelevat neutraaleista negatiivisiin. (Mäntymaa & Tamminen 1999.) Ensimmäisen ja toisen ikävuoden vaihe on erityisen tärkeää aikaa lapsen itsetunnon kehityksen kannalta. Tällöin lapsi tarvitsee rajattomasti ihailua ja onnistumisen kokemuksia. Hän tarvitsee tunteen siitä, että hän on maailman pidetyin, taitavin ja paras lapsi. Nämä tunteet ja onnistumisen kokemukset ovat pohja hänen itsetunnolleen. Ne mahdollistavat myös lapsen hyväksymään itsensä puutteineen ja arvostamaan itseään puutteista huolimatta. Lapsen tulisi tässä vaiheessa kokea mahdollisimman vähän negatiivista arvostelua. (Keltikangas-Järvinen 2010, 129.)

Lapsen ollessa leikki-iässä painottuvat uusien ihmissuhteiden ja tunteiden harjoittelu. Tällöin lapsi opettelee tunnistamaan niin toisten kuin omiakin tunteitaan sekä säätämään ja jaka-

maan niitä. Sosiaaliset suhteet laajenevat vähitellen kodin ulkopuolelle lapsen tutustuessa muun muassa päivähoiton aikuisiin ja lapsiin. (Punamäki 2001, 182.)

3 KIINTYMYSSUHDE

Kiintymyssuhteella tarkoitetaan vanhemman ja lapsen välistä erityistä tunnesidettä, joka muodostuu arjen toistuvissa vuorovaikutustilanteissa. Kiintymyssuhteen laatuun vaikuttaa vanhemman sensitiivisyys vastata vauvan viesteihin. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, b.) Kiintymyssuhde alkaa yleensä raskauden aikana, voimistuu lapsen synnyttyä ja jatkuu lapsen kasvaessa läpi elämän (Sears & Sears 2008, 44). Kiintymyssuhteen laatu on yhteydessä vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen laatuun (Haarala ym. 2008, 194).

Kiinnittyminen ja kiintyminen tarkoittavat eri asioita. Kiinnittymisellä tarkoitetaan vauvan varhaista leimautumista vanhempaansa. Kiintyminen vanhempaan tapahtuu puolestaan lapsen myöhemmissä kehitysvaiheissa. Rakkautta ja kiintymyssuhdetta ei pidä sekoittaa toisiinsa, sillä vanhempi voi rakastaa lastaan kykenemättä silti muodostamaan turvallista kiintymyssuhdetta lapsensa kanssa. Vanhempi saattaa myös rakkauden osoituksena luopua lapsestaan silloin, kun hän ei kykene huolehtimaan hänestä. Lapsi voi puolestaan kiinnittyä häntä hoitavaan pahoinpitelevään ja laiminlyövään vanhempaan, vaikka ei rakastaisi tätä. (Haarala ym. 2008, 196.)

Useimmissa perheissä äidin ja vauvan välinen kiintymyssuhde on luonnollisesti ensimmäisinä kuukausina näkyvämpi ja voimakkaampi kuin isän ja vauvan välinen. Isän ja vauvan kiintymyssuhde on erilainen kuin äidin ja vauvan, mutta laadultaan se ei kuitenkaan ole huonompi eikä parempi kuin äidin ja vauvan välinen kiintymyssuhde. Vanhemmat voivat rakentaa turvallisen kiintymyssuhteen vauvansa kanssa reagoimalla herkästi hänen viesteihinsä ja lohduttamalla vauvaa, kun hän on surullinen. (Sears & Sears 2008, 16.) Lapsi kykenee kiintymään molempiin vanhempiinsa, jos he osallistuvat hänen hoitoonsa ja vastaavat hänen tarpeisiinsa sensitiivisesti. Silloin vauva voi kokea olonsa turvalliseksi sekä isän että äidin seurassa. (Vauvasta leikki-ikäiseksi 2006, 17.)

Kiintymyssuhteen laatu on yleensä melko pysyvä. Jos turvallinen kiintymyssuhde kuitenkin muuttuu turvattomaksi, sen aiheuttavat usein lisääntyneet stressitekijät. Lapsen kehittyessä ja kasvaessa hänen tarpeensa muuttuvat, jolloin vanhemman kyky vastata lapsen tarpeisiin voi olla erilainen kuin aikaisemmin. Tällöin myös kiintymyssuhde voi muuttua. (Mäntymaa & Tamminen 1999.)

3.1 Kiintymyssuhdeteoria

Brittiläinen psykiatri John Bowlby (1907 - 1990) on yhdessä oppilaansa yhdysvaltalaisen psykologi Mary Ainsworthin kanssa luonut kiintymyssuhdeteorian, joka perustuu Ainsworthin vierastilanne menetelmään (Sinkkonen 2003, 92; Sinkkonen & Kalland 2001, 7). Työskennellessään sopeutumattomille pojille tarkoitetussa hoitokodissa Bowlby koki psykiatrisen ”herätyksen”, jolloin hän vakuuttui siitä, että varhaisilla erokokemuksilla oli yhteys lapsen epäsosiaaliseen käyttäytymiseen ja psyykkiseen kehitykseen. Näiden havaintojen pohjalta alkoi hänen tieteellinen uransa ja hän kehitti näkemyksiään kiintymyssuhdeteoriaksi. (Sinkkonen 2003, 92 - 93; Tamminen 2004, 62.)

Ainsworthin vierastilanne menetelmän ideana on lapsen kiintymysstrategian esille tuominen. Menetelmällä havainnoidaan, miten lapsi käyttää äitiään turvanaan, kun stressiä lisätään ja millaisilla keinoilla lapsi pyrkii turvaamaan kiintymyshahmonssa fyysistä ja psyykkistä saatavilla oloa. Tutkimus on tarkoitettu 12 - 20 kuukauden ikäisten lasten ja heitä hoitavien äitien kiintymyssuhteen tutkimiseksi ja kestää kokonaisuudessaan noin kaksikymmentä minuuttia, jonka aikana lapsi kokee kaksi stressaavaa tilannetta. Ensiksi äiti ja lapsi tulevat tutkimuhuoneeseen, jossa heitä odottaa tuntematon naispuolinen tutkija. Tutkija sekä äiti juttelevat keskenään, jotta lapsi huomaa, ettei tutkija ole uhkaava eikä vaarallinen. Keskustelun jälkeen äiti lähtee pois huoneesta, jolloin lapsi ja tutkija jäävät kahdestaan. Myöhemmin lapsi jää hetkeksi yksin huoneeseen. Erohetkien on tarkoitus kestää kolme minuuttia, mutta lapsen ollessa poissa toltaan aikaa lyhennetään tarpeen mukaan. Vierastilanteessa vieraan aikuisen ei pitäisi olla liian omistava eikä aktiivinen, mutta hän saa lohduttaa lasta ja ottaa hänet syliinsä, jos lapsi sinne pyrkii. (Sinkkonen 2001, 41.)

Ensimmäisten elinvuosien aikana lapsi oppii vanhemmiltaan mallin omien tunteiden ilmaisemiseen ja siihen, kuinka olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Kiintymyssuhdeteorian mukaan lapsuuden varhaiset ihmissuhteet toimivat tunteiden ja ajattelun kehityksen perusteina, joilla on myös ratkaiseva merkitys lapsen hyvinvoinnin, tasapainoisen kasvun ja myöhempien ihmissuhteiden laadun kannalta. Riittävän hyvässä vuorovaikutuksessa lapsi oppii tapoja, joilla hän voi herättää vanhempien huomion, saada lohtua ja turvaa. Hän oppii myös, voiko ihmisiin luottaa, onko heidän käyttäytymisensä ennakoitavissa ja onko hän itse hoivan arvoinen. Lapsi oppii ilmaisemaan tunteitaan siten, että ne herättävät hyväksyntää ja vastakaikua. (Tamminen 2004, 63; Punamäki 2001, 174, 197.)

Kiintymyssuhteiden tarkoituksena on suojella ihmisen psyykkistä eheyttä erilaisissa stressi- ja traumatilanteissa (Punamäki 2001, 197). Bowlby ja Ainsworth jakoivat kiintymyssuhteen turvalliseen ja turvattomaan. Turvaton kiintymyssuhde sisältää välttelevän ja ristiriitaisen kiintymyssuhteen. (Sinkkonen 2004.)

Bowlbyn omien sanojen mukaan

”Kiintymyssuhdeteoria on yritys käsitteellistää ihmisen taipumusta muodostaa voimakkaita tunteita toisiin ihmisiin ja selittää niitä abdistuksena, vihamielisytenä, depressiona ja tunteiden eristämisenä ilmeneviä stressin muotoja, jotka aiheutuvat tahattomista erokokemuksista ja menetyksistä” (Sinkkonen 2004).

3.2 Lapsen ja vanhemman välinen turvallinen kiintymyssuhde

Turvallisesti kiintynyt lapsi on elänyt ympäristössä, jossa asiat ovat tapahtuneet johdonmukaisesti ja jossa tunteiden ilmaiseminen on johtanut hoivaajan myötätuntoiseen lähestymiseen lasta kohtaan (Sinkkonen 2004). Turvallisesti kiintynyt lapsi on oppinut, että hän voi tuoda niin positiiviset kuin negatiivisetkin tunteensa esille (Sinkkonen 2001, 42) ja häntä lohdutetaan hänen ollessa pettynyt tai vihainen (Snyder, Shapiro & Treleaven 2012). Turvallisesti kiintynyt lapsi rauhoittuu usein vanhemman sylissä ja lapsi luottaa vanhemman ennakoitavaan käytökseen ja saatavilla oloon. Näin lapsi käyttää vanhempaa turvanaan tutkiessaan ympäröivää maailmaa. (Sinkkonen 2001, 42; Hautamäki 2011, 35.) Lapsen tarvitessa tukea ja turvaa hän kääntyy vanhempansa puoleen. Vanhemman tarvitessa tukea hän puolestaan kääntyy puolisonsa, ystäviensä ja omien vanhempiensa puoleen. (Hughes 2011, 25.)

Sinkkonen ja Kallandin (2001, 9) mukaan turvallisesti kiintyneen lapsen käsitys itsestään ja ympäröivästä maailmasta on ollut pääosin hyvä ja ihmiset ovat olleet useimmiten luotettavia. Lapsi on saanut kokea elämässään sopivissa määrin hänen kehitykselleen tärkeitä pettymyksiä. Tällöin hän voi ymmärtää, että maailmassa on myös pahoja asioita eikä jokaiseen ihmiseen voi luottaa. (Sinkkonen & Kalland 2001, 9.) Punamäen (2001, 187 - 188) ajatus asiasta on jyrkkä; hänen mukaansa turvallisesti kiintynyt lapsi on vaarassa, koska hänen kehityshistoriansa ei ole valmistanut häntä lainkaan uhkan ja vaaran varalle. Tällainen lapsi ajattelee kaikkien ihmisten olevan luotettavia ja käyttäytyvän ennakoitavasti (Punamäki 2012, 187 - 188).

Pienen lapsen kyky sietää voimakkaita tunteita on vähäinen ja hän tarvitsee hoivaajan lohduttajaksi ja avukseen jakamaan niitä. Hoivaajan auttaessa lasta selviytymään tunnekuohuista lapsi uskaltaa myös myöhemmin tulevaisuudessaan tuoda vuorovaikutuksessa tunteitaan esille. (Sinkkonen 2004.) Pajulo ja Pyykkönen (2011, 77) sanovatkin, että turvallisella kiintymyssuhteella on suotuisa vaikutus lapsen tunnesäätelyyn, oppimiseen ja sosiaalisiin suhteisiin niin lapsena kuin myöhemmässä iässä.

Lapsi käyttää vanhempaansa turvallisuutensa perustana, mikä helpottaa hänen kykyään oppia uusia asioita. Turvallisesti kiintyneet lapset kykenevät paremmin tunteidensa ilmaisuun kuin turvattomasti kiintyneet lapset. Heillä myös tunneskaala on laajempi ja heillä on monipuolisemmat taidot ratkaista erilaisia ristiriitatilanteita kuin turvattomasti kiintyneillä, jonka vuoksi he ovat myös vähemmän aggressiivisia. (Rusanen 2011, 64.)

Turvallinen kiintymyssuhde suojelee mielenterveyttä erilaisissa stressi- ja traumatilanteissa. Turvallisesti kiinnittyneet ihmiset kykenevät luomaan mielikuvia lohdullisista, voimaa ja turvaa antavista ihmisistä tällaisissa tilanteissa. Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapset ovat avoimia uusille kokemuksille. Heidän mielensisäiset mallinsa ovat joustavia, mikä mahdollistaa merkitysten antamisen uusille kokemuksille. (Punamäki 2001, 182, 194.)

Turvallinen kiintymyssuhde ei takaa onnistunutta lapsen kehitystä, mutta se antaa lapselle hyvät valmiudet elämää varten (Punamäki 2001, 177). Silti turvallinen kiintymyssuhde on aina toivottavaa lapsen kehityksen kannalta (Haarala ym. 2008, 195). Vaikka kriittinen aika kiintymyssuhteen syntymiselle on lapsen ensimmäiset ikävuodet, niin turvallisen kiintymyssuhteen muodostuminen myöhemmässäkin vaiheessa voi olla mahdollista. Silloin turvallisen kiintymyssuhteen syntyminen saattaa kuitenkin viedä paljon aikaa ja olosuhteiden täytyy olla suotuisat. (Keltikangas-Järvinen 2010, 154.)

3.3 Lapsen ja vanhemman välinen turvaton kiintymyssuhde

Lapsella on hengissä selviämisen ehtona synnynnäinen tarve kiinnittyä lähimpään saatavilla olevaan aikuiseen (Sinkkonen 2003, 93). Vauva kiinnittyy hoivaajaansa aina jollakin tapaa, myös silloin kun hoiva on puutteellista tai lapsi tulee pahoinpidellyksi (Sinkkonen 2001, 33). Vaikka vauvat sopeutuvat erilaisiin hoivakokemuksiin, niin varhaisessa vaiheessa koetut

traumat ja pitkään kestänyt stressi voivat vahingoittaa lapsen kehittyvää keskushermostoa ja vaikuttavat kaikkeen informaation käsittelyyn (Sinkkonen 2004). Pajulon ja Pyykkösen (2011, 77) mukaan turvaton kiintymyssuhde on yhteydessä jatkuvaan, lapsen näkökulmaa ja tarpeita huomioon ottamattomaan, epäherkkään ja lasta pelottavaan vuorovaikutukseen ja tämä lisää suuresti lapsen riskiä erityyppisiin psyykkisiin oireiluihin.

Hyvissä olosuhteissa turvattomasti kiinnittynyt lapsi voi oppia, että maailmassa on myös paljon hyvää ja sellaisia ihmisiä, kehen voi turvautua. Läheskään kaikki vaikeudet ja vastoinkäymiset eivät vaaranna lapsen kehitystä. Kyse on enemmänkin siitä, miten riskit tunnistetaan ja miten lasta osataan suojata ja kuinka perheitä tuetaan riskitilanteissa. Riskitekijöitä voi löytyä vauvasta, vanhemmasta ja häneen liittyvistä asioista, perheestä ja sosiaalisesta ympäristöstä. Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen riskeinä ovat muun muassa parisuhteen ristiriidat, kielteiset elämäntapahtumat, vanhemman mielenterveysongelma, sekä ympäristöstä johtuvat tekijät, kuten köyhyys ja väkivaltaisuus. Kuitenkaan yksittäiset riskitekijät eivät johda mihinkään tiettyyn mielenterveydenhäiriöön, vaan häiriöriski kasvaa, jos monet riskitekijät esiintyvät yhdessä. (Haarala ym. 2008, 195 - 196.)

Turvaton kiintymyssuhde kehittyy vähitellen sen seurauksena, ettei vanhempi vastaa lapsen tarpeisiin tai vanhemman tapa reagoida lapsen viesteihin on epäjohdonmukainen (Rusanen 2011, 65). Turvattomasti kiintyneellä lapsella voi olla käsitys, että hän itse sekä ympäröivä maailma ovat pahoja eikä ihmisiin voi luottaa. Luomalla riittävän hyvät olosuhteet lapsen kasvulle ja kehitykselle voidaan muuttaa näitä käsityksiä myönteisimmiksi. (Sinkkonen & Kalland 2001, 9.)

Leikki-iässä turvattomasti kiintyneen lapsen kehitys voi olla vaarassa, koska tunneilmaisujen vaikeus ja sosiaalisten tilanteiden virheellinen tulkinta voivat vaikeuttaa ystävyysuhteiden sekä ryhmään kuulumisen kehittymistä. Lapsi saattaa tehdä esimerkiksi virheellisiä tulkintoja toisen lapsen tutustumisyriyksestä. (Punamäki 2001, 182.) Lisäksi vahvasti turvattomien kiintymyssuhteiden on ennustettu lisäävän käytösongelmia, huonoa itsetuntoa sekä riitelyä huoltajien kanssa. On myös käsitys siitä, että tällainen kiintymyssuhde on yhteydessä niin lapsuudenaikaisiin kuin aikuisiänkin psyykkisiin häiriöihin. (Mäntymaa & Tamminen 1999.)

Välittelevässä kiintymyssuhteessa vanhempi reagoi lapsen viesteihin epäsovivasti, jolloin lapsi etsii jonkin uuden tavan saadakseen edes vähän aikuisen hoivaamista. Jos lapsi kohtaa usein vanhemman paheksuntaa tai vanhempi ei huomaa lainkaan lapsen odotuksia, lapsi muuttaa

käyttäytymistään ja pyrkii vaikuttamaan vanhempaansa hiljaisuudella, syrjään vetäytymisellä, passiivisuudella ja itse itseään hoivaamalla. (Rusanen 2011, 65.)

Välttelevästi kiintyneiden lasten vanhempien voi olla vaikea ottaa lapsi fyysisesti lähelle. Sen sijaan he hoivaavat lasta etäältä. Näin toimiessaan vanhemmat ikään kuin pakottavat lapsen hakemaan turvaa muualta kuin itsestään. Lapset eivät tällöin saa vanhemmiltaan tarvitsemaansa fyysistä läheisyyttä ja katsekontaktia, vaikka he kaipaavat sitä. Tilannetta vaikeuttaa se, että vanhempi suhtautuu lapseen positiivisesti ainoastaan silloin, kun lapsi ei ilmaise häntänsä eikä hän hae vanhemman huomiota ja hoivaa. Lapsi oppii pitämään tunneperäistä tai fyysistä etäisyyttä vanhempiinsa, jolloin hän ei kykene turvautumaan heihin edes hädän hetkellä. Lapsi ei saa vanhemmilta vastetta aloitteisiin ja avunpyyntöihinsä, jonka vuoksi he kätkevät vihan ja surun sisälleen. Aikuisen välinpitämättömyyden vuoksi lapsi kokee tulleensa hylätyksi ja oppii selviytymään yksin. (Rusanen 2011, 66.)

Välttelevässä kiintymyssuhteessa lapsi ei tuo tunteitansa esille, koska hän on joutunut selviytymään niistä yksin (Sinkkonen 2004). Näillä lapsilla on erityisesti vaikeutta ilmaista kielteisiä tunteitaan, kuten pelkoa, kiukkua tai lohdun tarvetta. Lapsi ei halua lähestyä vanhempaansa, ei pyri syliin eikä välttämättä hae lainkaan katsekontaktia vanhempaansa. (Hautamäki 2011, 35.) Lapsi on tottunut siihen, että tunteiden näyttäminen voi viedä enemmän vanhemman kauemmaksi kuin tuoda lähemmäksi (Sinkkonen 2001, 42). Tämän vuoksi lapsen on opittava säätelämään itse oman kehitystasonsa mukaisesti tunteitaan. Esimerkiksi lapsi ei katso vanhempaa eikä pyri syliin, koska tämä auttaa häntä vaimentamaan vanhempaan suuntautuvaa tarvetta. Alkuun lapsi lakkaa näyttämästä negatiivisia tunteitaan kuten kiukkua, mutta vähitellen myös positiivisten tunteiden kuten ilon näyttäminen heikkenee. (Hautamäki 2011, 35.) Äärimmäisessä tapauksessa lapsi voi menettää jopa kokonaan yhteyden omiin tunteisiinsa (Sinkkonen 2004).

Välttelevässä kiintymyssuhteessa leikki-ikäinen lapsi voi kokea toisen lapsen tutustumisyrittöksen uhkaavana ja jopa tunkeilevana. Virhetulkinnat voivat johtaa lapsen vetäytymiseen tai aggressiiviseen puolustautumiseen neutraaleissakin tilanteissa. Välttelevästi kiinnittynyt lapsi voi vetäytyä uusista suhteista ja hänen sosiaalinen piirinsä kapenee. Välttelevästi kiinnittyneen lapsen ystävyyssuhdetta leimaa liiallinen varovaisuus ja yliherkkyys, kun taas ristiriitaisesti kiinnittyneen lapsen sosiaalisissa suhteissa korostuu riippuvuus ja alttius erimielisyyksille ja ristiriidoille. (Punamäki 2001, 182 - 183.)

Ristiriitaisen kiintymyssuhteen taustalla on kokemus epäjohdonmukaisesta hoivaajasta, jonka käyttäytymisen ennakoiminen on vaikeaa. Toisinaan vanhempi vastaa lapsen hätään johdonmukaisesti rauhoittaen ja joskus taas jättää lapsen tarpeet kokonaan huomioimatta. (Sinkkonen 2004.) Ristiriitaisesti kiintynyt lapsi siis sekä hakee että vastustaa vanhemman kontaktia. Jos hän pääsee vanhemman syliin, hän ei kuitenkaan tyydy tai tyyntyny siihen. Hän voi kiihtyä kovastikin, koska hän ei voi lainkaan ennakoida vanhemman seuraavaa vuorovaiikutustapaa tai toimintaa. Lasta hoitava vanhempi voi esimerkiksi välillä nauraa lapsen avun tarpeelle, välillä vanhempi voi jättää hänet kokonaan huomioimatta ja joskus taas saattaa suuttua lapsen ilmaistessa kiukkuaan. Aikuinen siis toimii hyvin epäsensitiivisesti ja tämän vuoksi lapsen on vaikea kehittää omaa toimintaansa ohjaavaa kiintymyssuhdemallia. (Hautamäki 2011, 35 - 36.)

Vanhempi saattaa reagoida vain voimakkaisiin viesteihin, jolloin lapsi oppii, että ainoa tapa vaikuttaa vanhempaan on tuoda tunteet intensiivisesti esille, esimerkiksi komentaen, itkien, huutaen, kiusaten tai käyttäytyen aggressiivisesti raivoten. Jos ristiriitaisesti kiintynyt lapsi saa lopulta vanhemman huomion, hän voi ensin takertua häneen, jonka jälkeen hän voi vastustella läheisyyttä. Ristiriitaisesti kiintyneen lapsen energia suuntautuu virheellisesti vanhemman huomion saamiseen, mikä luonnollisesti häiritsee lapsen kasvua ja kehitystä. Lapsi voi osoittaa vanhempia kohtaan myös vastarintaa tai passiivisuutta. Tällaisen liioittelevan käyttäytymisen taustalta löytyy usein lasta kohtaan välinpitämättömästi ja laiminlyövästi käyttäytyvä vanhempi. (Sinkkonen 2004; Sinkkonen 2001, 151; Rusanen 2011, 67.) Kaikkein hankalin tilanne on, jos kiintymyssuhdetta ei synny lainkaan. Se voi johtua esimerkiksi lapsen hoidon laiminlyönnistä tai pysyvän ihmissuhteen puuttumisesta. (Haarala ym. 2008, 195.)

3.4 Turvallisen kiintymyssuhteen ylläpitäminen vanhempien avo- tai avioerossa

Alle kolmivuotiaiden lasten vanhempien erot ovat kasvaneet viime vuosina merkittävästi. Ero herättää vanhemmissa voimakkaita tunteita, jonka vuoksi heidän voi olla hankala ymmärtää erosta johtuvia lapsen pitkäkestoisia tunne-elämän ongelmia. Eroon voi liittyä myös muita lapsen elämäntilannetta muuttavia tekijöitä. Lapsi voi joutua esimerkiksi muuttamaan, jolloin päiväkotia ja kaveripiiriä saattavat vaihtua. Vanhemmat kokevat lapsen kanssa erosta ja muutoksista puhumisen ahdistavana. Usein ajatellaan lasten sopeutuvan uuteen tilanteeseen. Vanhempien tulee kuitenkin asettua lapsen asemaan, tunteisiin ja ajatuksiin ymmärtääkseen

tilanteen lapsensa silmin. Erotilanteessa isovanhempien ja muiden läheisten saatavilla olo tuo lapselle jatkuvuuden ja turvallisuuden tunteen. (Sinkkonen 2011, 173, 179.) Lapsen yleiseen turvallisuuden tunteeseen voi vaikuttaa pitämällä tilanteet ennakoitavina järjestyksen, rutiinin ja rituaalien avulla. Lapsen päiväjärjestyksen ollessa yleensä vakaa, arjessa ilmenevät vaihtelut ovat vähäisiä ja ymmärrettäviä. Silloin lapsen on helppo sopeutua niihin. (Hughes 2011, 33.)

Avo- ja avioeroissa vanhempien tulisi keskustella lapsen kanssa erosta, siihen liittyvistä tunteista ja mahdollisista elämän muutoksista lapsen ymmärrystä vastaavalla tavalla. Erotilanteessa lapsen todellisia ajatuksia tulisi kuulla, koska lapsi voi yrittää tukahduttaa omia vihan- ja turhautumisen tunteitaan, kaunistella näkemäänsä ja vähätellä kokemuksiaan ollessaan lojaali molempia vanhempiaan kohtaan. (Punamäki 2001, 188; Piaget 1988, 59.) Lapsilla on usein omat mielikuvansa perheen vaikeuksien syistä. Jos lapsille ei ole kerrottu totuutta risti-riitojen syistä, he voivat ajatella olevansa syyllisiä vanhempiansa eroamiseen ja voivat tämän takia käyttäytyä hyvin aggressiivisesti. (Arajärvi & Koski 1986, 33.) Lapselle tulisi kertoa hänen syyttömyydestään vanhempien eroon ja korostaa lapsen ainutlaatuisuutta ja tärkeyttä (Punamäki 2001, 188; Piaget 1988, 59).

Vanhempien välillä on voinut olla ennen eroa riitelyä ja väkivaltaa, mikä vaikuttaa lapsen psyykkiseen hyvinvointiin aiheuttamalla muun muassa stressiä. Lapsen reaktio erotilanteeseen riippuu lapsen iästä, temperamentista ja siitä, miten vanhemmat ratkaisevat keskinäiset erimielisyydet. Ero voi olla lapselle huojentava kokemus, vaikka tilanne voi muutoin tuntua pelottavalta. (Sinkkonen 2011, 174, 179.)

Sinkkonen ja Kallandin (2001, 8) mukaan John Bowlby korosti lapselle tärkeitä pysyviä ihmissuhteita, joiden katkokset voivat olla lapsen kehityksen kannalta riskitekijä. Lapselle on eduksi, jos hän saa ylläpitää läheiset suhteet kumpaankin vanhempiansa. Hyvä huoltajuusratkaisu ei tarkoita sitä, että lapsi viettää saman verran aikaa molempien vanhempiansa luona. Lapset eivät katso kellosta, kuinka monta minuuttia he ovat äidin ja isänsä kanssa. Tärkeämpää on, että lapsi saa tavata säännöllisesti molempia vanhempiaan. (Sinkkonen 2011, 179 - 180.)

Lapsen siirtyminen usein vanhemman luota toiselle aiheuttaa lapselle stressiä. Jos vanhemmat ovat ystävällisiä toisilleen ja pystyvät keskenään sovussa sopimaan lasta koskevista asioista, se helpottaa lapsen stressiä ja näin myös siirtotilannetta. Lapsella ei ole aikakäsitystä,

mutta lapsen tulee tietää, kuinka pitkään hän on toisen vanhemman luona ja milloin tapahtuu taas ”vaihto”. Lapselle tämä tulee olla johdonmukaisesti kerrottu ja ennakoitavissa oleva asia. (Arajärvi & Koski 1986, 98, 100.)

Erotilanteessa ratkaisuja asumisen järjestelyistä ei saa vaatia lapselta. Ratkaisu on lapselle useimmiten liian raskas päätös. Silloin kun lapsen ja vanhemman väliset suhteet ovat säilyneet hyvinä, lapsen on mahdotonta päättää syylistymättä kumman vanhemman luona hän asuu. (Arajärvi & Koski 1986, 28.)

Kiintymyssuhteen näkökulmasta vuoroasuminen ei sovi pienille lapsille. Alle kolmevuotias lapsi ei kykene pitämään turvallisuutta tuottavia mielikuvia poissaolevasta vanhemmasta, koska hänen keskushermostonsa kehitys on vielä keskeneräinen. Australialaistutkimuksen mukaan alle kolmevuotiaat vuoroviikoin äidin ja isän luona asuvat lapset ovat ärtyvämpiä ja huolestuneempia kuin ne lapset, jotka asuvat ensisijaisesti toisen vanhemman luona. Heillä voi olla myös keskittymisvaikeuksia leikkiä ja uuden oppimista kohtaan. Tutkimuksen mukaan he osoittivat kiukkua lyömällä, potkimalla ja puremalla. (Sinkkonen 2011, 180 - 181.)

Vuoroasuminen voi toimia lapsen myöhemmällä iällä, jos vanhemmilla on kykyä ja valmiutta sopia lasta koskevista asioista ja päätöksistä. Vuoroasumisen motiivina on antaa lapselle yhtä paljon aikaa äidiltä ja isältä. Todellisuudessa äidin ja isän välinen tiedonkulku saattaa heikentyä niin, etteivät lapsen asiat ole kunnolla kummankaan hallinnassa. Vaarana on, että lapsen ja vanhempien välille ei välttämättä muodostu toivottua turvallista kiintymyssuhdetta. Tällöin vanhemmat eivät herkästi havaitse muun muassa lapsen pahaa oloa. (Sinkkonen 2011, 180.)

Jos lapselle tulee tilanne, että hän vuorottelee asumisessa äidin ja isän luona, lapsen päivähoiton tulee mielellään pysyä samana ja vanhempien tulee asua lähellä toisiaan, sillä lapsi ei kestä jatkuvaa päivähoiton vaihtamista. Päivähoidon ja ystävien säilyminen erotilanteissa ovat lapsen psyykkistä kehitystä suojaavia tekijöitä. Toisaalta päiväkodin pysyminen on perheen hajoamisen vastakohta, jolloin sen merkitys korostuu. Myös lapsen ikä vaikuttaa paljon erotilanteeseen. Alle 3 -vuotiaalle on tärkeää ja turvallista kokea yksi pysyvä oma koti. (Arajärvi & Koski 1986, 43, 54, 85.)

Erotilanteissa lapselle saattaa tulla myös somaattisia oireita, kuten päänsärkyä tai vatsakipuja. Usein oireet liittyvät poissaolevan vanhemman tapaamiseen, vanhempien ristiriitoihin tai

ovat merkki toisen vanhemman hylkäävästä tai huonosta hoidosta. Ne ilmaisevat sitä, että psyykkinen stressi lapselle on liian suuri. (Arajärvi & Koski 1986, 61, 99.)

Eron jälkeen erossa asuvan vanhemman on usein hankala sanoa lapselle ”ei”, koska hän pelkää oman suhteensa huonontumista toisen vanhemman rinnalla. Lapsi kuitenkin tarvitsee turvalliset rajat, joten aikuisen tulee olla johdonmukainen ja rajojen tulee pitää. Lapsen kasvuun kuuluu myös pettymysten sietäminen. (Arajärvi & Koski 1986, 82.)

Turvallisen kiintymyssuhteen pysymiseen avo- ja avioerotilanteissa vaikuttaa myös vanhempien oma taloudellinen tilanne ja psyykkinen hyvinvointi. Erotilanne voi viedä myös vanhemmalta niin paljon voimia, ettei hän kykene käymään töissä ja rahat eivät riitä lapsien elatukseen. Jos vanhempi kokee turvattomuutta, pelkoja, itseluottamuksen puutetta tai kokee muutoin itsensä heikoksi, ei hän pysty olemaan lapselle turvallinen aikuinen. (Arajärvi & Koski 1986, 39, 82.)

Pieni lapsi kykenee moneen hyvään ihmissuhteeseen samanaikaisesti, eikä toinen suhde vähennä toisen voimakkuutta. Ajan myötä myös uusperheet ovat mahdollisia ja ne voivat olla lapsen kannalta jopa toivottavia. Lapsi hyväksyy äidin tai isän uusperheen nopeammin, jos toinenkin vanhempi hyväksyy. Uudet ihmissuhteet rikastuttavat lasta eivätkä vähennä entisten suhteiden laatua tai syvyyttä. Silti yhteys lapsen biologiseen vanhempaan on lapselle tärkeä. Jatkuva yhteydenpitäminen poissa olevaan biologiseen vanhempaan ei ole vain lapsen tarve ja oikeus, vaan lapsen tasapainoista elämää ylläpitävä voima. (Arajärvi & Koski 1986, 26, 97, 144.)

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvailla 0 - 3-vuotiaan lapsen ja vanhemman välistä varhaisesta vuorovaikutusta ja turvallista kiintymyssuhdetta sekä keinoja niiden muodostamiseen. Tarkoituksena oli myös tuottaa saadun tiedon avulla puheeksiottamisen työvälineeksi opas, jossa kuvaillaan 0 - 3-vuotiaan lapsen ja vanhemman välisiä varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisen keinoja. Opinnäytetyön tavoitteena oli, että oppaaseen sisältyvän tiedon avulla perheiden kanssa työskentelevät henkilöt pystyvät tukemaan perheessä vanhemman ja alle 3 -vuotiaan lapsen välistä varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostumista ja vanhemmat saavat opaslehtisen kiintymyssuhteen muodostamisen tueksi. Omana tavoitteenamme on, että osaamme tukea vanhempia varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisessa ja opimme tuotteistetun opinnäytetyön tekemisen prosessin.

Tutkimustehtävät:

1. Mitä tarkoitetaan 0 - 3 -vuotiaan lapsen ja vanhemman välisellä varhaisella vuorovaikutuksella?
2. Mitä tarkoitetaan 0 - 3 -vuotiaan lapsen ja vanhemman välisellä turvallisella kiintymyssuhteella?
3. Millä keinoilla vanhemmat voivat muodostaa varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen 0 - 3 -vuotiaan lapsensa kanssa?

Vilkan ja Airaksisen (2003, 30) mukaan toiminnallisessa opinnäytetyössä ei esitetä tutkimusongelmaa eikä tutkimuskysymyksiä, ellei toteutustapaan kuulu myös selvityksen tekeminen. Kysymysten asettelu toimintasuunnitelmassa voi kuitenkin täsmentää opinnäytetyöntekijälle, mitä hän on tekemässä. Käytämme toiminnallisessa opinnäytetyössämme tutkimustehtäviä, koska ne ohjaavat opinnäytetyömme tekemistä. Ne myös auttavat pitämään opinnäytetyön aiheen suunnitellusti rajattuna.

5 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖPROSESSI JA OPAS VANHEMMILLE VARHAISEN VUOROVAIKUTUKSEN JA TURVALLISEN KIINTYMYSSUH- TEEN MUODOSTAMISEN TUEKSI - OPPAAN TEKEMINEN

Tässä luvussa kuvailemme toiminnallista opinnäytetyöprosessiamme. Kerromme opinnäytetyön ja oppaiden tekemisen eri vaiheista. Olemme pyrkineet kirjoittamaan oppaiden ideoinnista, testauksesta ja arvioinnista mahdollisimman tarkasti.

5.1 Toiminnallinen opinnäytetyöprosessi

Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa jokin konkreettinen tuote (Vilkkä & Airaksinen 2004, 6 - 7). Tuote voi olla alasta riippuen esimerkiksi ammatilliseen käytäntöön suunnattu ohje tai opas, mutta se voi olla myös jonkin tapahtuman toteuttaminen tai näyttely. Toteutustapana voi olla kohderyhmän mukaan esimerkiksi kirja, kansio, opas, kotisivut, portfolio tai johonkin tilaan järjestetty näyttely tai tapahtuma. Tuote tehdään aina jollekin tai jonkin käytettäväksi, koska tavoitteena on ihmisten osallistuminen toimintaan tai toiminnan selkeyttäminen esimerkiksi oppaan avulla. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9, 38.)

Opinnäytetyömme idea lähti liikkeelle kesällä 2011, kun koulumme opettaja - toinen työntilajistamme laitto sähköpostia ryhmämme opiskelijoille erilaisista opinnäytetöiden aiheista. Kangasharjun & Majapurin (1996, 11) mukaan aihetta valittaessa kannattaa huomioida omat kiinnostuksen kohteet, jotta on helppoa ja mielekästä sitoutua pidemmäksi aikaa työhön. Kiinnostuimme välittömästi aiheesta, joka käsitteli 0 - 18 -vuotiaiden lasten ja nuorten kognitiivista ja sosioemotionaalista kehitystä. Otimme yhteyttä työntilajaan ja sovimme tapaamisen samalle viikolle. Aloimme työstää aiheanalyysiä käymällä Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjaston järjestämän tiedonhakupöytätyön. Samalla haimme opinnäytetyöhön liittyvää ohjausta ohjaavalta - ja koordinoivalta opettajalta. Heidän kanssaan käydyissä keskusteluissa ilmeni, että aihe on liian laaja toteutettavaksi ammattikorkeakoulun opinnäytetyönä, joten päätimme rajata aihetta. Meitä kiinnosti lapsen ja vanhemman välinen varhainen vuorovaikutus ja kiintymyssuhteet. Rajasimme aiheen tarkemmin 0 - 3 -vuotiaisiin lapsiin, koska Ahlqvist - Björkrothin (2009, 127) mukaan tällöin korostetaan erityisesti vanhempi - lapsisuhteen merkitystä. Kävimme keskustelua työntilajaan kanssa rajauksestamme. Keskusteluissa

ilmeni, että heillä Lasten- ja Nuorten koti Kimpassa on todellinen tarve kyseiselle aiheelle. Kimpan yhteyshenkilömme oli pohtinut aiheemme tarvetta Kainuun Maakunta - kuntayhtymän lastenvalvojille ja ottanut heihin yhteyttä. Syyskuussa 2011 Kimppaan tutustumisen yhteydessä tapasimme myös toisen työn tilaajamme lastenvalvojista. Keskustelimme molempien työn tilaajien tarpeista ja toiveista opinnäytetyömme suhteen.

Toiminnallisen opinnäytetyön alussa tehdään aiheanalyysi eli ideoidaan aihetta. Siinä otetaan huomioon opinnäytetyöntekijän kiinnostus opinnäytetyön aiheeseen. Tärkeää on, että opinnäytetyöntekijä voi syventää omaa asiantuntemustaan aihetta kohtaan ja se on ajankohtainen. Työelämästä saatu opinnäytetyön aihe tukee opinnäytetyöntekijän ammatillista kasvua ja voi vaikuttaa positiivisesti työssäkäyvän henkilön urakehitykseen ja työllisyyteen. (Vilka & Airaksinen 2003, 17; 23.)

Kirjoitimme ja esitimme aiheanalyysin eli opinnäytetyön idean ohjaavalle ja koordinoivalle opettajalle ja ryhmäläisillemme. Opinnäytetyöntekijän on hyödyllistä saada palautetta kirjoituksestaan jo luonnosteluvaiheessa. Palautetta voi pyytää opettajalta, luokkatovereilta tai joltain ryhmän ulkopuoliselta henkilöltä. (Viskari 2001, 79.) Esityksen aikana saimme palautetta, joka auttoi meitä muokkaamaan aiheanalyysiä paremmaksi.

Aiheanalyysin jälkeen toiminnallisissa opinnäytetöissä tehdään toimintasuunnitelma. Toimintasuunnitelmassa opinnäytetyöntekijä selvittää itselleen omat kyvyt ja valmiudet työn toteuttamiseen, pohtii mitä on tekemässä, miksi tekee ja miten tekee. Suunnitelmassa tekijä rajaa aiheen, jotta se ei ole liian laaja ja on toteutettavissa ammattikorkeakoulu -opinnäytetyönä. Suunnitelmassaan opinnäytetyöntekijä sitoutuu kyseisen työn tekemiseen. Suunnitelman alussa tekijä miettii tuotteelleen kohderyhmän, kartoittaa työn tarpeellisuuden ja selvittää, onko aihetta aikaisemmin tutkittu, millä tavoin ja milloin. Tarkoituksena on tuottaa alalle jotakin uutta, joten kertaalleen käytettyä hyvää ideaa ei kannata toistaa. (Vilka & Airaksinen 2003, 27; 29.)

Suunnitteluvaiheeseen tekijän kannattaa varata riittävästi aikaa, jotta hän välttyy mahdollisilta virheiltä tuotantovaiheessa (Keränen ym. 2005, 29). Opinnäytetyön suunnitelmavaiheessa olimme kiinnostuneita ja innostuneita työn tekemisestä. Selvitimme ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä sisältävän Theseus -tietokannan avulla, oliko aiheeseemme liittyviä opinnäytetöitä tehty aikaisemmin. Havaitimme, että vastaavantyyppisiä opinnäytetöitä oli tehty esimerkiksi Etelä-Suomessa, mutta ei Kainuun alueella. Suunnitelmavaiheessa pohdimme aihe-

analyysivaihetta tarkemmin opinnäytetyön tarkoitusta, tavoitetta ja tutkimustehtäviä. Tämä oli haastavaa, koska meillä työn tilaajia oli kaksi ja heidän tarpeet erosivat hieman toisistaan. Mietimme tarkasti, kuinka huomioimme heidän tarpeensa niin, että aihe kuitenkin pysyisi rajattuna ja toteutuskelpoisena. Suunnitelmavaiheessa meille selveni toimeksiantajien kanssa käydyissä keskusteluissa, että tekisimme oppaan ja näin opinnäytetyömme olisi toiminnallinen opinnäytetyö. Aloimme työstää opinnäytetyömme viitekehystä etsimällä teoriatietoa kirjoista ja internetistä lähdekritiikki huomioiden. Etsimme tietoa varhaisesta vuorovaikutuksesta, kiintymyssuhteesta ja toiminnallisesta opinnäytetyöstä. Kirjoitimme opinnäytetyösuunnitelman, jonka esitimme helmikuussa 2012. Suunnitelman esityksessä paikalla olivat antamassa palautetta opinnäytetyömme vertaiset, työn tilaajat, työtämme ohjaavat opettajat sekä ryhmäläiset.

Opinnäytetyöntekijä ja tilaaja tekevät kirjallisen toimeksiantosopimuksen ennen tuotannon aloittamista. Toimeksiantosopimuksesta tulee selvitä muun muassa tekijän ja tilaajan tiedot, sopimuksen kohde, päivitykset, aikataulu ja hinta. (Keränen ym. 2005, 37.) Opinnäytetyön suunnitelmavaiheen jälkeen, teimme työn tilaajien kanssa toimeksiantosopimuksen (liite 1), josta ilmenevät opinnäytetyön tekijät, tilaajat, aihe, molempien työn tilaajien tarve ja kaikkien osapuolien velvollisuudet opinnäytetyötä kohtaan.

Toiminnallisen opinnäytetyön työstämisen yksi tärkeimmistä vaiheista on kohderyhmän miettiminen ja rajaaminen, koska rajauksen avulla viesti on helppo kohdistaa kohderyhmälle (Pesonen & Tarvainen 2003, 2). Yleisiä kohderyhmän määrittämisessä käytettyjä ominaisuuksia ovat esimerkiksi ikä, koulutus, asema työyhteisössä, toimeksiantajan toiveet ja tavoitteeksi asetetut tuotokset. Opinnäytetyötä tehdessä on myös tärkeä miettiä, mikä on ongelmana, jota tekijä on ratkaisemassa ja ketä tämä ongelma koskee. Kohderyhmän täsmällinen määrittäminen on tärkeää, koska toiminnallisen opinnäytetyön sisällön ratkaisee se, mille ryhmälle idea on ajateltu. Ilman kohderyhmää toiminnallinen opinnäytetyöprosessi on hankala ja lähes mahdoton toteuttaa. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 38 - 40.)

Opasta suunnitellessamme oli selvää, että opas tulee puheeksiottamisen työvälineeksi. Kimpan henkilökunta sekä Kainuun alueen lastenvalvojat käyttäisivät opasta työnsä tukena. Työntekijät kävisivät yhdessä vanhempien kanssa keskeisen oppaaseen sisältyvän tiedon läpi ja antaisivat tämän jälkeen oppaan vanhemmille. Näin ollen oppaallamme on kaksi kohderyhmää - vanhemmat ja työntekijät.

Toimintasuunnitelmassa on pohdittava, millä tavoin ideat ovat saavutettavissa. Tuotteen tekijän on mietittävä, mistä hän hankkii tapahtuman järjestämiseen, tuotteen ja oppaan sisällön tuottamiseen tarvittavan tiedon ja materiaalin. Opasta tai ohjeistuksia tehdessä voi olla myös tarpeellista selvittää, kuka tai ketkä mahdollisesti suunnittelevat ja valmistavat oppaan ulkoasun. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 27 - 28.) Suunnitteluvaiheessa on tärkeää tehdä opinnäytetyön ja tuotteen tekemiselle realistinen aikataulu. Oppaiden ja ohjeistuksien painatus ja siihen menevä aika kannattaa sopia jo suunnitelmavaiheessa. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 27 - 28; Keränen, Lamberg & Penttinen 2005, 33.)

Oppaan alkuvaiheilla olimme varmoja siitä, että haluamme itse suunnitella oppaan ulkoasun ja tuottaa se julkaistavaan muotoon. Teimme aikataulun opinnäytetyön ja oppaan tekemiselle huomioiden omat voimavaramme ja jaksamisemme. Aikataulusuunnitelmassa (liite 2) huomioimme kesätyöt ja koulutukseen sisältyvät käytännön harjoittelut ja tentit.

5.2 Opinnäytetyöraportin tekeminen

Yksi osa toiminnallisen opinnäytetyön toteuttamista on opinnäytetyöraportin tekeminen. Raportista selviää lukijalle mitä, miksi ja miten tekijä on tehnyt, millainen työprosessi on ollut ja millaisiin tuloksiin ja johtopäätöksiin hän on päässyt. Raportista tulee selvittää myös opinnäytetyöntekijän oma arviointi tuotoksestaan ja oppimisestaan. Sen perusteella lukija voi päätellä, miten opinnäytetyöntekijä on onnistunut työssään. Tuotteen ollessa kirjoitetussa muodossa sen tekstuaaliset ominaisuudet poikkeavat opinnäytetyön tekstityylistä, koska tuotteessa tulee huomioida kohderyhmä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 65 - 66.) Raporttiin on hyvä kirjoittaa myös, millaiset olivat mahdollisen toimeksiantajan ohjeet ja miten ne vaikuttivat tuotteessa tehtyihin valintoihin (Vilkkä & Airaksinen 2003, 51 - 53, 129; Keränen ym. 2005, 68).

Toiminnallisten opinnäytetöiden raportoinnin on täytettävä tutkimusviestinnän vaatimukset. Niitä ovat oikeanlainen lähteiden käyttö ja merkintä, väitteiden, valintojen ja ratkaisujen perustelemineen, keskeisten käsitteiden selventäminen, tekstin asiatyyllisyys, sanavalinnan täsmällisyys ja johdonmukaisuus aika- ja persoonamuotojen käytössä. Raportti on yhtenäinen ja johdonmukainen kirjallinen esitys, joka auttaa tutkimuksesta kiinnostunutta lukijaa perehtymään opinnäytetyöhön ja tehtyyn tuotteeseen. Se mahdollistaa lukijan ja opinnäytetyön tekijän välisen vuorovaikutuksen. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 66; Viskari 2001, 32.)

Vilkan ja Airaksisen (2003, 129) mukaan opinnäytetyötä kannattaa luettaa luonnosteluvaiheen lisäksi myös myöhemmissä työn eri vaiheissa jollakulla ulkopuolisella henkilöllä. Hänetä tekijä voi saada arvokkaita kommentteja ja parannusehdotuksia. Opinnäytetyön sisältämän tekstin sävystä ja tyylistä on opinnäytetyöntekijän hyvä keskustella sekä toimeksiantajan että opinnäytetyötä ohjaavan opettajan kanssa. Opinnäytetyöntekijöiden kannattaa hyödyntää myös mahdollisten vertaisten anti.

5.3 Oppaan suunnittelu, testaus ja arviointi

Vilka & Airakinen (2004) käyttävät termiä toiminnallinen opinnäytetyöprosessi, kun taas Toikko & Rantanen (2009) ilmaisevat saman käsitteen tuotteistamisprosessina. Tuotteistamisprosessi alkaa suunnittelulla ja ideoinnilla. Tuotteelle täytyy tehdä tuotekonsepti. Siinä määritellään mitä tuotetaan, kenelle tuotetaan, miksi ja miten tuotetaan. Tuotteistamisprosessiin kuuluu myös tuotteen testaaminen ja arvioiminen ja se päättyy tuotteen levittämiseen ja markkinointiin. (Toikko & Rantanen 2009, 86 - 87.) Viskari (2001, 33) lisää edelliseen, että tuotteistamisprosessiin kuuluu myös jatkokysymysten pohtiminen.

Teimme kaksi opasta puheeksiottamisen työvälineiksi yhteistyössä työntilaaajien Kainuun maakunta -kuntayhtymän lastenvalvojan ja Lasten- ja Nuorten koti Kimpan yhdyshenkilön kanssa. Suunnitelimme ja ideoimme oppaan ulkonäön ja sisällön yhdessä työntilaaajien kanssa. Tiiviillä yhteistyöllä varmistimme, että tuote palvelee työelämää mahdollisimman hyvin. Opinnäytetyön työstämisen alkuvaiheessa keskustelimme työn tilaajien kanssa opinnäytetyöhön liittyvistä kustannuksista ja oppaan päivittämisen oikeuksista, jotka kirjassimme toimeksiantosopimukseen. Oppaan päivitysoikeudet annoimme työn tilaajille, jotta asiakkaat saavat ajantasaista tietoa.

Oppaan visuaalinen suunnittelu alkaa jo silloin, kun suunnitellaan teokseen tulevia kuvia ja muita elementtejä. Suunnitelmassa määritellään oppaan värimaailma, kuvitus, käytettävät kirjaintyypit ja muut oppaan ulkoasuun vaikuttavat asiat. Oppaassa taiton, kuvien ja piirrosten tulee noudattaa yhtenäistä linjaa, koska liian erityyiset elementit tekevät oppaasta rikkonaisen näköisen. (Keränen ym. 2003, 76.) Olemme huomioineet oppaita tehdessä, että noudatamme yhtenäistä linjaa oppaiden kuvien, tekstityypin, kirjaskoon, rivinvälin, värin ja tekstikehysten suhteen.

Värien tehtävänä on korostaa, erottaa, osoittaa ja järjestellä erilaisia asioita. Väreillä on symbolisia merkityksiä. Sininen väri kuvastaa kylmyyttä ja sitä pidetään etäännyttävänä, kun taas punainen väri kiihdyttää. Keltainen mielletään iloiseksi ja piristäväksi väriksi ja oranssi lämpimäksi. (Pesonen & Tarvainen 2003, 54). Halusimme oppaisiimme sukupuolineutraalin ja lämminhenkisen värityksen, joten valitsimme näiden vuoksi otsikon taustaväriksi ja tekstiä ympäröivien laatikoiden reunusväriksi oranssin. Otsikon taustaväri on vaaleanoranssi, jotta otsikko-teksti ja taustaväri kontrasti erottuvat riittävästi toisistaan (Pesonen & Tarvainen 2003, 57).

Valitsimme molempiin oppaisiin kolme kuvaa. Pesosen & Tarvaisen (2003, 46) mukaan kuvan tehtävänä on kiinnittää huomiota, houkutella, orientoida lukijaa ja täydentää tekstisisältöä. Kuvien ollessa hyviä ne välittävät tarpeellisen viestin ja rikastuttavat oppaiden ulkoasua. Oppaisiin laitettavien kuvien tulee aina mahdollisimman hyvin sopia tarkoitukseensa, joten niillä tulee olla tehtävä. (Pesonen & Tarvainen 2003, 46 - 47.) Oppaisissamme kuvat sijaitsevat kannessa sekä sisällysluettelo -sivulla. Keräsen ym. (2003, 77) mukaan kuvia valittaessa on muistettava, että monta huonoa kuvaa ei korvaa yhtä hyvää kuvaa. Tämän vuoksi olemme huomioineet, että kuvat ovat selkeitä, eivätkä ne loukkaa ketään. Ne elävöittävät opasta ja toimivat myös mallina vanhemmille hyvästä vuoro vaikutuksesta ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisesta. Esitteen kannessa isokokoisena ja tehokkaan kuvan käyttäminen saa siitä huomiota herättävän. Selkeä ja yksinkertainen kansi houkuttelee katsojaa avaamaan esitteen (Keränen ym. 2003, 77). Molempien oppaiden kansissa on kuva vanhemman käsistä muodostaen sydämen lapsen jalkojen ympärille. Valitsimme kyseisen kuvan, koska se kertoo vanhemman rakkaudesta, turvasta ja läsnäolosta lasta kohtaan. Sisällysluettelo -sivulle laitoimme kaksi kuvaa, joista toisessa lapsi on äidin ja toisessa isän kanssa.

Kuvia otettaessa tulee huomioida tekijänoikeudet. Tekijänoikeudella tarkoitetaan sitä, että työn tuloksena syntynyt teos kuuluu tekijälleen ja on hänen omaisuuttaan. (Keränen ym. 2003, 6.) Huomioimme oppaaseen laitettavissa kuvissa tekijänoikeudelliset kysymykset ja päädyimme ottamaan kuvat itse digitaalisella järjestelmäkameralla, jolloin meillä itsellämme on oppaan kuviin tekijänoikeudet. Digitaalikameroilla otetut kuvat ovat valmiiksi digitaalisessa muodossa. Ne ovat laadultaan hyviä ja kameran tietokoneeseen kytkemisen vuoksi filminkäytöstä ei tarvitse lainkaan. (Keränen ym. 2003, 47.) Merkitsimme tekijänoikeutemme kuviin laittamalla niiden vasempaan alalaitaan sukunimemme. Kysyimme suullisesti kuvissa esiintyvien lasten vanhemmilta luvan kuvien ottamiseen ja kerroimme kuvien käyttötarkoituksesta. Kuvissa esiintyvät lapset ovat iältään 0 - 3-vuotiaita, koska opinnäytetyömme aihe

käsittelee tämän ikäisiä lapsia. Kuvat laitoimme oppaisiin värillisinä, koska värit elävöittävät oppaan ulkonäköä.

Opasta tehtäessä on tärkeää etukäteen pohtia tuotteen koko, jotta se olisi mahdollisimman luettava, tekstikooltaan ja rakenteeltaan selkeä. Tekijän on huomioitava myös, että tuote on houkutteleva, johdonmukainen, selkeä ja informatiivinen. Paperinlaatuun tulee myös kiinnittää huomiota eli onko paperi matta, kiiltävä vai kenties luontoystävällinen. Paperinlaadun valinta on tärkeää, koska se vaikuttaa tekstin ja taustan väliseen suhteeseen, joka taas on yksi osa tuotteen selkeyttä ja luettavuutta. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 51 - 53.) Kiiltäväpintainen paperi on hyvä, jos opas sisältää paljon kuvia. Oppaan sisältäessä paljon tekstiä on mattapintainen paperi parempi vaihtoehto, koska se on himmeämpi eikä siitä aiheudu heijastuksia. (Pesonen & Tarvainen 2003, 64.) Työmme tilaajilla on käytössään mattapintaista kopiopaperia. Oppaamme sisältävät paljon informatiivista tekstiä, jonka vuoksi se on hyvä valinta. Oppaissa olevat kuvat ovat laadultaan ja väreiltään selkeitä ja näkyvät tarkoituksenmukaisesti myös mattapintaisesta paperista.

Oppaan taitolla on suuri merkitys, jotta lukija kiinnostuu oppaasta heti ensisilmäyksellä (Pesonen & Tarvainen 2003, 8). Taitoimme molemmat oppaat A5-kokoon, koska mielestämme tällöin oppaat ovat muodoltaan selkeitä. Oppaiden pohjaväri on valkoinen. Teksti on oppaan tärkeimpiä elementtejä, ja siksi on tärkeää, että se on silmälle miellyttävää (Keränen 2003, 82). Viskarin (2001, 71) mukaan kirjasintyyppiin tulee olla selkeä ja yksinkertainen, esimerkiksi Times New Roman. Käytimme oppaissa kirjasintyyppiä Garamond, koska käytämme samaa kirjasintyyppiä myös opinnäytetyössämme ja näin teksti pysyy ulkonäöltään yhdenmukaisena. Kirjasinkoon tulee Keräsen ym. (2003, 83) mukaan olla kokoa 8 -12, kun taas Viskarin (2001,71) mukaan kokoa 12. Oppaiden kansilehden otsikot olemme kirjoittaneet kirjasinkoolla 20 ja tekstisisällön koolla 14. Olemme käyttäneet kirjasinkokoa 14, koska pienempää kirjasinkokoa käyttäessämme teksti näytti liian pieneltä ja hankaloitti yleistä luettavuutta (Pesonen & Tarvainen 2003, 30). Oppaissa rivivälin tulee olla vähintään 1,5 (Viskari 2001, 71). Keränen ym. (2003, 84) ja Viskari (2001,71) ovat yhtä mieltä siitä, että tekstin lihavointi on vahva havainnollistamisen keino ja sitä tulee käyttää säästeliäästi. Olemme lihavoineet oppaiden tekstistä suunnitelmallisesti ne asiat, joita haluamme lukijalle erityisesti korostaa.

Oppaan kansilehteen laitoimme sisältöä vastaavan otsikon. Otsikkona on RAKASTA, HELLI, SUUKOTTELE... Opas 0 – 3-vuotiaan lapsen vanhemmille varhaisen vuorovaihtuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisen tueksi. Erotimme oppaat toisistaan

oikeaan ylälaitaan laitetulla numerolla, koska oppaiden kansilehdet ovat muutoin samanlaiset. Oppaan lyhyemmässä versiossa käytämme numeroa yksi ja pidemmästä versiosta numeroa kaksi. Pesosen & Tarvaisen (2003, 41) mukaan otsikon ollessa tehokas se erottuu muusta tekstistä. Se myös houkuttelee lukijaa tutustumaan tekstin sisältöön tarkemmin, jolloin sen täytyy olla visuaalisesti ja sisältömerkitykseltään kiinnostava. Oppaiden molemmissa versioissa on sisällysluettelo, josta lukija näkee helposti oppaan sisällön. Oppaissa kerromme varhaisesta vuorovaikutuksesta, turvallisuudesta kiintymyssuhteesta ja sen muodostamisesta sekä toisessa oppaassa myös lasta koskevista asioista, joita vanhempien tulee ottaa erotessaan huomioon. Otamme kyseiset asiat esiin oppaassa, koska varhainen vuorovaikutus onnistuessaan on turvallisen kiintymyssuhteen edellytys. Turvallinen kiintymyssuhde antaa lapselle mahdollisuuden hyvään itsetuntoon, valmiudet luottaa muihin ihmisiin ja solmia uusia ihmissuhteita.

Varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisen keinot, lapsen huomioiminen avo-/avioeroissa - ja lisätietoa -osion rajasimme laatikkoihin, jotta ne nousevat tärkeimpinä asioina esille muusta tekstistä. Usein perheet unohtavat tai eivät tiedä, keitä he voivat pyytää tarvittaessa tukea ja apua arjessa selviytymiseen. Auttavia ihmisiä on paljon ja laitoimme viimeiselle sivulle myös muistutukseksi, keitä ja mistä apua voi hakea.

Tuotetta on hyvä testauttaa ulkopuolisilla henkilöillä. Testauksen tarkoituksena on, että he tarkistavat mahdolliset virheet materiaalissa, tarkkailevat tuotteen käytettävyyttä ja toimivuutta. Tuotteen testaaminen päättyy, kun työntilaaajat ja työntekijä ovat tyytyväisiä tehtyyn tuotokseen. (Keränen ym. 2005, 47.) Tuotteen arviointi ohjaa oppimista, työskentelyä ja tutkimustekstien kirjoittamista (Viskari 2001, 38). Teimme oppaasta luonnoksen kesä- ja heinäkuun aikana. Se oli jo tuolloin lähes nykyisessä muodossaan ulkoasultaan ja tekstisisällöltään. Turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisen keinot- ja lapsen huomioiminen vanhempien erossa -osiot kirjoitimme tässä vaiheessa työntilaaajien ja vertaisten kanssa suunnitellusti ”lapsen suusta sanottuna”. Pyysimme palautetta oppaasta vertaisiltamme, työntilaaajilta sekä ohjaavalta opettajaltamme. Saimme positiivista palautetta oppaan sisällöstä ja sen helppolukuisuudesta. Kehitettävänä asiana keskusteluissa nousi esille, että muutamien sanavalintoihin voisi kiinnittää huomiota. Tekstisisältöön tuli tällöin myös pieniä lisäyksiä.

Lastenvalvojan kanssa keskustellessamme tuli puheeksi, että eroaihetta käsittelevää opasta ei ole hyvä antaa esimerkiksi isyydenvahvistamiseen tuleville henkilöille. Tämän vuoksi teimme oppaasta kaksi eri versiota, joista toisessa käsitellään varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen lisäksi lapsen huomioimista vanhempien erossa. Oppaiden tarkoituk-

sena ei ole yleistää perheiden eroamista vaan tarkoituksena on, että ero olisi lapselle mahdollisimman turvallinen sekä tarkoituksena on tukea perheitä varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamiseen.

Muokkasimme oppaat saamiemme palautteiden mukaisesti ja annoimme oppaat testattavaksi työn tilaajille elo-syyskuun ajaksi. Tarkoituksena oli, että Lasten- ja Nuorten koti Kimpassa työskentelevät henkilöt testaisivat oppaita lapsiperheiden kanssa. Tarkoituksenamme myös oli, että kaikki Kainuun alueen lastenvalvojat olisivat testanneet työssään oppaita. Oppaiden testaamisen loppuvaiheilla teimme kyselykaavakkeen oppaiden käytettävyydestä, ulkonäöstä ja sisällöstä (liite 3). Lähetimme kyselykaavakkeen sähköpostitse molemmille työn tilaajille syyskuun loppupuolella. Toiveenamme oli, että he välittäisivät kyseisen viestin oppaita testanneille henkilöille ja täyttäisivät sen myös itse. Sähköpostiviestin loppuun kirjoitimme, että vastaajat voivat palauttaa täyttämänsä lomakkeen sähköpostitse suoraan meille tai työmme tilaajille.

Kyselykaavakkeen palautti ainoastaan työn tilaajamme lastenvalvojista. Hän oli ainut lastenvalvoja joka oli testannut oppaitamme. Kajaanin alueella on kaksi lastenvalvojaa, joista toinen oli ollut oppaiden testaamisen ajan lomalla. Ristijärven ja Suomussalmen lastenvalvojien toimipisteessä oli tällöin tapahtunut henkilöstövaihdoksia, jonka vuoksi oppaat eivät olleet tavoittaneet kyseisten yksikköjen henkilökuntaa. Muiden Kainuun kuntien lastenvalvojien tilanteista meillä ei ole tietoa. Sähköpostiviesti oli tavoittanut Lasten- ja Nuorten koti Kimpan henkilökunnan, mutta he eivät olleet täyttäneet kyselykaavaketta.

Oppaiden testaamisen jälkeen kävimme lokakuun ensimmäisenä päivänä työn tilaajien kanssa keskustelua oppaiden testaamisesta ja sen tuomista ajatuksista oppaisiin liittyen. Tekemämme kyselykaavake oli oppaiden suullisen arvioinnin tukena. Arviointikeskustelussa tuli ilmi, että opas on ulkonäöltään selkeä, helppolukuinen ja kirjoitettu kohderyhmä huomioiden. Kehitettävänä asiana ilmeni, että oppaisiin voisi liittää kuvan isästä ja lapsesta, jolloin korostuu vanhempien tasavertaisuus lapsen kasvattajina. Lisäksi pieniä muutoksia kaivattiin lausejärjestykseen liittyen. Oppaiden testaajat myös toivoivat, että ”lapsen suusta sanotut” asiat muokattaisiin tavalliseen muotoon, jotta teksti tavoittaa paremmin lukijan. Lastenvalvoja oli testannut muodoltaan pidempää, eroperheille tarkoitettua opasta seitsemän kertaa ja lyhyempää opasta kaksikymmentäkaksi kertaa muun muassa isyydenvahvistamisten yhteydessä. Asiakkaat olivat ottaneet oppaat vastaan positiivisesti ja olleet hyvillään kyseisenlaisesta oppaasta. Lasten- ja Nuorten koti Kimpassa oli käytetty lyhyempää opasta yhden perheen kanssa, johon

oli syntymässä uusi lapsi. Kimpassa työskentelevät henkilöt olivat myös oppaiden pohjalta käyneet keskustelua vanhemmuudesta nuorten kanssa.

Muokkasimme oppaat saamiemme palautteiden mukaisesti ja lopullisiksi tuotoksiksi muodostui kaksi eri opasta (liite 4 ja liite 5). Toisen oppaan sisältö koostuu varhaisesta vuorovai-
kutuksesta, turvallisesta kiintymyssuhteesta ja näiden muodostamisen keinoista sekä lasta koskevista asioista, joita vanhempien kannattaa ottaa erotilanteessa huomioon. Toinen opas on muutoin samanlainen, mutta siinä ei käsitellä lainkaan eroaihetta.

Jos opinnäytetyöllä on toimeksiantaja, saattaa hän toivoa, että tuotteessa näkyy yrityksen vä-
rimaailma tai logo (Vilka & Airaksinen 2003, 51 - 53). Tämän vuoksi laitoimme oppaiden viimeiselle sivulle työntilajien ja Kajaanin ammattikorkeakoulun logot. Laitoimme oppaiden kansisivuille tekijöiden nimet ja viimeiselle sivulle opinnäytetyömme nimen, johon opas poh-
jautuu.

Keräsen, Lambergin & Penttisen (2003, 2) mukaan oppaita ei kannata tilata pieniä määriä painatuksen kautta, vaan ne kannattaa tällöin tulostaa tavallisella tulostimella. Tällöin loppu-
tulos ei kuitenkaan aina ole yhtä hyvä kuin painokoneella tehdyssä työssä (Keränen, Lamberg & Penttinen 2003, 2). Opinnäytetyömme tilaajat käyttävät oppaita tarvittaessa, jolloin niiden käyttö ei välttämättä ole päivittäistä. Molemmilla työntilajillamme on nykyaikaiset väritulos-
timet käytössään, jolloin oppaista tulee tulostettaessa siistejä ja selkeitä.

Teimme opinnäytetyön ja oppaan Microsoft Officen Word -ohjelmalla, koska osasimme käyttää sitä ja se oli meillä jo entuudestaan. Käytimme vuosien 2003, 2007 ja 2011 versioita. Opinnäytetyön ja oppaan ulkoasu voi muuttua, kun se avataan eri vuoden Word -versioilla. Keräsen ym. (2005, 95) mukaan PDF on Adoben kehittämä järjestelmä, jonka tiedostomuoto toimii lähes jokaisessa tietokoneessa ilmaiseksi ladattavalla Adobe Reader -ohjelmalla. Tämän vuoksi aiomme tallentaa oppaan PDF -muotoon, jotta se on kaikille luettavassa muodossa.

Oppaiden tekijöinä olemme tyytyväisiä molempien oppaiden ulkoasuun ja sisältöön. Olemme onnistuneet tiivistämään opinnäytetyön pohjalta olennaisimmat asiat oppaisiin. Teksti on informatiivista ja helppo lukuista. Olemme tyytyväisiä ottamiimme kuviin. Ne ovat onnistuneet hyvin, ovat tarkkoja ja elävöittävät oppaita. Ennen kaikkea olemme tyytyväisiä siitä, että molemmille oppaillemme on todellinen tarve ja ne hyödyntävät työelämää ja perheitä.

5.4 Resurssit ja markkinointi

Tuotetta tehdessään tekijöiden täytyy ottaa huomioon tuotteen kustannukset ja ketkä kustannuksista vastaavat. Toimeksiantajan kanssa on hyvä keskustella hänen mahdollisuuksistaan osallistua kustannuksiin. Jos opinnäytetyöllä ei ole toimeksiantajaa tai työn tilaaja ei osallistu tuotteesta aiheutuviin kustannuksiin maksamiseen, maksaa opiskelija nämä itse. (Vilka & Airaksinen 2003, 38.) Tuotantosuunnitelmassa on otettava myös huomioon, ketkä tuotteen mahdollisesta päivittämisestä ja jatkokehittämisestä vastaavat (Toikko & Rantanen 2009, 86 - 87).

Työn tilaajat kustansivat meille opinnäytetyöntekijöille kopiokortin, jonka avulla kopioimme oppaita opinnäytetyön esitystä ja työtilaajille tarkoitettua tiedotustilaisuutta varten. Kopio-kortin ostimme Kajaanin ammattikorkeakoulun oppilaskunnan kioskista kymmenen euron hintaan. Sillä saimme otetuksi sata kopiota. Matkakuluja meille ei muodostunut, koska lastenvalvojen toimipiste sijaitsee Kajaanin kaupungin alueella ja Paltamoon pääsimme työn tilaajan kyydillä.

Hyvän tuotteen ei tarvitse olla kalleimmalla mahdollisella tekniikalla toteutettu. Edullinen toteutustapa toimii, jos viesti ja ulkoasu ovat suunniteltu huolella. (Pesonen & Tarvainen 2003, 5.) Olemme toteuttaneet oppaiden sisällön meillä jo olemassa olevilla kirjoitusohjelmilla. Tämän vuoksi oppaiden valmistamisesta ei ole syntynyt lainkaan kustannuksia.

Tarkoituksenamme oli pitää tiedotustilaisuus oppaiden sisällöstä ja käytöstä syksyllä 2012 Kajaanissa Lasten- ja Nuorten koti Kimpan henkilökunnalle sekä Kainuun alueen lastenvalvojille ja perhetyöntekijöille. Olemme kysyneet ajankohtaa usein sähköpostitse ja suullisesti työn tilaajiltamme. Varmistusta tiedotustilaisuuden pitämisen ajankohdasta ei ole vielä tullut.

6 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tuloksena syntyi kaksi opasta puheeksiottamisen työvälineeksi. Olemme tehneet tiivistä yhteistyötä työn tilaajien kanssa, joten oppaat vastaavat mielestämme työelämän tarvetta. Oppaisiin sisältyvän tiedon avulla voidaan tukea perheitä, mikä vaikuttaa alueellisesti Kainuun alueella asuvien perheiden hyvinvoinnin edistämiseen ja tukemiseen. Oppaat ovat mielestämme selkeitä, informatiivisia ja lukijaystävällisiä. Oppaissa on vain keskeisimmät asiat opinnäytetyömme teoreettisesta viitekehyksestä, ja tämän vuoksi oppaiden käyttäjien on tärkeää tutustua tekemäämme opinnäytetyöhön. Näin heillä on tarpeeksi teoriatietoa oppaissa käsiteltävistä asioista, mikä mahdollistaa oppaan luonnollisen ja asiantuntevan läpikäymisen yhdessä asiakkaan kanssa.

Varhaisella vuorovaikutuksella ja turvallisella kiintymyssuhteella on kauaskantoisia vaikutuksia lapsen elämässä, jonka vuoksi niiden havainnointiin ja tukemiseen on alan ammattilaisten kiinnitettävä huomiota ja annettava ohjausta. Vaikka otollisimmat hetket turvallisen kiintymyssuhteen muodostumiselle ovat lapsen kolme ensimmäistä elinvuotta, voi kiintyminen tapahtua myöhemminkin elämässä suotuisissa olosuhteissa. Tällöin se voi kuitenkin viedä paljon aikaa.

Lapsen ja vanhemman välisen turvallisen kiintymyssuhteen jatkuminen vanhempien erotessa voi olla haastavaa. Vanhemmille tulisi kuitenkin tarjota tukea sen mahdollistamiseksi. Erotilanteessa vanhemman on asetuttava lapsen asemaan, jotta hän pystyy tekemään lasta koskevia päätöksiä lapsen edun mukaisesti. Vanhempien tulisi pystyä keskustelemaan lasta koskevista asioista yhdessä, jotta ero olisi mahdollisimman turvallinen lapselle. Sen lisäksi kodin ulkopuolella pysyvät ihmissuhteet esimerkiksi tuttuihin isovanhempiin ja päiväkotiin tuovat lapselle tunteen siitä, että kaikki asiat eivät kuitenkaan muutu vanhempien erotessa. Täytyy muistaa, lapsella on oikeus molempiin vanhempiinsa läpi elämän.

On tärkeää, että lapsiperheiden kanssa työskentelevillä henkilöillä on riittävästi tietoa ja taitoa havaita ja ottaa puheeksi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa lapsiperheiden tuen tarve. Tuen tarve on otettava esille ja yhdessä asiakkaan kanssa on keskusteltava ammatillisesti, avoimesti ja ketään syyllistämättä ongelman luonteesta ja ratkaisukeinoista. Lapsiperheiden kanssa työskentelevät henkilöt ovat lähimpänä lapsiperheitä, joten heidän tulee kiinnittää huomiota siihen, millaisilla keinoilla he voisivat alentaa asiakkaiden kynnystä hakeutua palve-

luiden piiriin. On myös tärkeää, että asiakkailla olisi jo ennen ongelmien syntymistä tietoa siitä, mistä he voivat kysyä ja hakea apua sitä tarvitessaan. Työntekijöiden on myös muistettava oma ammatillisuus työssään hakeutumalla säännöllisesti lisäkoulutuksiin tiedollisen osaamisen ajan tasalla pysymisen vuoksi.

7 POHDINTA

Tässä luvussa käsittelemme opinnäytetyömme luotettavuutta ja eettisyyttä. Olemme myös kuvanneet ammatillista kasvuamme tämän opinnäytetyöprosessin aikana. Viimeisimpänä aiheena olemme pohtineet opinnäytetyömme jatkotutkimusaiheita.

7.1 Luotettavuus

Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö. Sille ei ole määrällisen ja laadullisen tutkimustyyppin tavoin selkeitä luotettavuuden arvioinnin kriteereitä. Toiminnallisen opinnäytetyön luotettavuutta arvioidessamme käytimme yleisiä ja laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kriteereitä soveltavin osin. Niitä olivat muun muassa rehellisyys, lähdekritiikki ja kyllästeisyys.

Opinnäytetyön yksi merkittävä luotettavuuden kriteeri on rehellisyys, koska arvioinnin kohteena ovat tutkijan tekemät teot, valinnat ja ratkaisut. Tutkijan tulee itse arvioida tutkimuksensa luotettavuutta jokaisen tekemänsä valinnan kohdalla. (Vilka 2005, 158 - 159.) Luotettavuutta lisää hänen tarkka selostus tutkimuksen kulusta, missä hän kertoo, miten on tutkimuksen tehnyt, ja kuinka on päätynyt saatuihin tuloksiin. Tarkkuus koskee tutkimuksen kaikkia vaiheita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 217.)

Tuotteen ollessa esimerkiksi opas, tietopaketti tai käsikirja on lähdekritiikki erityisessä asemassa. Tuotteen tekijän tulee pohtia ja kuvata tutkimusraportissaan käyttämiensä lähteiden alkuperää ja luotettavuutta. (Vilka & Airaksinen 2003, 51 - 53.) Opinnäytetyömme ja oppaamme pohjautuvat kirjallisuuteen ja aikaisemmin tehtyihin tutkimuksiin, joten luotettavuuteen vaikuttaa käyttämämme aineisto. Opinnäytetyötä työstäessämme olemme olleet kriittisiä lähteitä kohtaan.

Jokaisella alalla on omat klassikkoteoksensa, joihin tutkijat teksteissään ja tutkimuksissaan usein viittaavat (Metsämuuronen 2000, 19). Yritimme saada käsiimme kaikkein alkuperäisimpiä varhaista vuorovaikutusta ja turvallista kiintymyssuhdetta käsitteleviä muun muassa John Bowlbyn ja Mary Ainsworthin teoksia. Emme kuitenkaan löytäneet näitä. Käytimme

opinnäytetyössämme lähteinä muun muassa tunnettujen suomalaisten aihetta tutkineiden Jari Sinkkosen, Tuula Tammisen, Mirjam Kallandin ja Erja Rusasen teoksia.

Opinnäytetyön tekijöiden tulee käyttää mahdollisimman uusia lähteitä. Kun kirjan ikä on viisi vuotta tai sitä enemmän, tulee lukijan perehtyä lisäksi myös mahdolliseen uudempaan aineistoon. Vanha lähde ei merkitse tiedon vanhentumista, vaan tieto saattaa edelleen olla hyvin merkityksellistä sen alan tutkimuksissa. Lukijan tulee aina pystyä arvioimaan aikaisempaa tietoa nykytutkimuksen valossa. (Metsämuuronen 2000, 20.) Opinnäytetyössämme olemme pyrkineet käyttämään mahdollisimman tuoreita, aihetta käsittelevää kirjallisuutta. Olemme käyttäneet myös vanhempaa kirjallisuutta, mutta olemme arvioineet sen käytettävyyttä kriittisesti nykytietoon verraten. HavaitSIMME, että tieto kiintymys-suhteesta ja varhaisesta vuoro-vaikutuksesta ei viimeisimpien vuosien aikana ole merkittävästi muuttunut.

Metsämuurosen (2000, 19) mukaan tutkimustiedon lähteenä voidaan käyttää myös oppikirjoja. Oppikirjoista löytyy perustietoa asioista, mutta niitä käytettäessä ongelmaksi usein nousevat puutteelliset lähdemerkinnät. Niissä käytettyjä alkuperäisiä lähdemerkintöjä on usein karstittu yleisen luottavuuden helpottamiseksi. Lisäksi oppikirjat ovat usein yleisten kustantamojen julkaisemia, jolloin niillä ei välttämättä ole lainkaan tieteellistä moraalialia. (Metsämuuronen 2000, 19.) Tämän vuoksi vältimme oppikirjojen käyttämistä opinnäytetyössämme.

Tutkimuksen tekijä saattaa tarvita tutkimuksessaan tilastoitua tietoa tai selvityksiä, joita voi löytyä muun muassa valtion tilastokeskuksesta (Metsämuuronen 2000, 20). Käytimme opinnäytetyössämme tilastotietoa koskien avo- ja avioerojen määrää. Tilastotiedon lähteenä käytimme tilastokeskuksen internet -sivuja. Pidämme tilastokeskuksen ylläpitämiä internet -sivuja luotettavana lähteenä. Tilastokeskus on ainoa suomalainen viranomainen, joka on perustettu tilastointia varten ja se on tilastoalan merkittävä kansainvälinen toimija tuottaessaan valtaosan Suomen virallisista tilastoista (Tilastokeskus 2011, b).

Erilaisten tietokantojen, kuten kirjastotietokantojen kautta saavutettavissa olevia elektronisia tekstejä tai julkaisuja voi luotettavasti käyttää tutkimuksen tekemisessä (Kuula 2006, 171). Useat kirjastot tarjoavat opiskelijoille tiedonhankintaan liittyvää koulutusta. Tällöin opiskelija saa kirjoittamisen kannalta riittävät kirjastonkäytön ja tiedonhankinnan perustaidot. (Viskari 2001, 55.) Kävimme Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjaston järjestämän tiedonhakukoulutuksen, jossa opimme käyttämään erilaisia kirjastotietokantoja. Käytimme opinnäytetyötä

tehdessämme hyödyksi muun muassa yliopistokirjastojen yhteistietokanta Lindaa, ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä sisältävää Theseus -verkkokirjastoa ja terveydenalan ammattilaisille tarkoitettua Internet -sivustoa Terveysporttia.

Luotettavuuteen liittyen Vilkan & Airaksisen (2003, 106) mukaan runsaasti käytetyt suorat lainaukset tekevät tekstistä hajanaista eivätkä riittävän hyvin osoita, että opinnäytetyön kirjoittaja on todella ymmärtänyt lainaamansa ajatukset. Tämän vuoksi olemme välttäneet opinnäytetyössämme suoria lainauksia ja olemme käyttäneet niitä harkitusti osoittaaksemme ymmärryksemme aihetta kohtaan.

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta voidaan mitata asioiden toistuvuudella eli kylläisyydellä. Tällä tarkoitetaan sitä, että tutkija kerää aineistoa päättämättä etukäteen, miten monta tapausta hän tutkii. Aineisto on riittävä, kun samat asiat alkavat toistua uudestaan. (Hirsjärvi ym. 2006, 171.) Käytimme opinnäytetyössämme laadullisen tutkimuksen kyllästeisyyttä yhtenä luotettavuuden kriteerinä. Opinnäytetyön edetessä huomasimme, että lukemissamme kirjallisuuslähteissä asiat alkoivat toistua. Kyllästeisyyden avulla havaitsimme, että meillä on riittävästi keskeistä aineistoa ammattikorkeakoulu-opinnäytetyön tekemistä varten. Meidän täytyi olla tarkkoja siitä, ettei opinnäytetyön sisällössä toistu samat asiat.

7.2 Eettisyys

Kuulan (2006, 11, 192) mukaan tutkimuksen eettiset kysymykset voivat liittyä tutkimuskohteen ja menetelmän valintaan, tieteellisen tiedon luotettavuuteen, aineiston hankintaan, tutkittavien kohteluun ja tutkimustulosten vaikutuksiin. Lähtökohtana kaikelle tutkimukselle on tutkittavien ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä vahingon välttäminen ja tutkittavien yksityisyyden suojaaminen.

Opinnäytetyön eettisyys syntyy tekijöiden kyvystä pohtia yhteisön sekä omien arvojen kautta oikeaa ja väärää. Tutkimusta tehdessään tutkijat itse tekevät omaa tutkimustyötään koskevat eettiset ratkaisut ja vastaavat niistä. Eettisesti hyvän tutkimuksen peruslähtökohtana edellytetään tutkijalta hyviä toimintatapoja, kuten rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyönsä eri vaiheissa. Tutkijan hyödyntäessä omassa tutkimuksessaan aikaisempia tutkimustuloksia tulee hänen kunnioittaa saatuja tuloksia vähättelemättä. (Kuula 2006, 21, 26,

34 - 35.) Hirsjärven, Remeksen & Sajavaaran (2009, 26) mukaan tutkijan täytyy olla huolellinen käyttäessään toisten tutkijoiden tuottamaa aineistoa, jotta jokainen tutkija saa tehdyille tutkimukselleen sille kuuluvan arvon. Tämä tarkoittaa sitä, että lähdemerkinnät on osoitettava asianmukaisella tavalla. Kuula (2006, 69) lisää edelliseen, että oikealla tavalla käytetyt lähdemerkinnät aikaisemmista aineistoista viittaavat tutkijan aiheeseen perehtyneisyyttä ja lukeisuutta. Opinnäytetyömme pohjautuu aikaisemmin tutkittuun aineistoon. Olemme olleet huolellisia lähdemerkinnöissä, jotta jokainen tutkija on saanut hyvien eettisten toimintatapojen mukaisesti hänelle itselleen kuuluvan arvon.

Opinnäytetyössämme ja oppaassamme huomioimme työn eettisyyden. Pyrimme siihen, että aiheellamme ja sen sisällöllä emme syyllistä vanhempia heidän kasvatustyössään. Meille oli myös tärkeää, että tasa-arvo ydinperheiden ja eroperheiden välillä säilyy. Emme syyllistä eronneita vanhempia huonommiksi lapsen vanhemmiksi, vaan haluamme työllämme muistuttaa, että eronkin jälkeen vanhemmat yhdessä ovat vastuussa yhteisestä lapsestaan. Ero koskettaa aina kaikkia osapuolia jollain tapaa ja haluamme työllämme korostaa vanhempien vastuullisuutta tukea yhdessä lasta elämän muutoksessa. Toisessa oppaassa ei ole ollenkaan eroa käsitteleviä aiheita, koska emme halua virheellisesti tuoda tietoisuuteen sellaista mielikuvaa, että kaikki lapsiperheet päätyvät eroon.

Ympäröivä maailma ja sen tuomat haasteet muuttuvat jatkuvasti, mutta etiikan keskeiset käsitteet ovat säilyneet lähes muuttumattomina. Näitä keskeisiä muuttumattomia käsitteitä ovat kysymykset siitä mikä on oikein ja mikä on väärin? (Viskari 2001, 107.) Millainen on hyvä ihminen ja kuinka meidän tulisi elää? Etiikkaan kuuluu myös moraalit. Hoitotyö on hyvin keskeisesti moraalista toimintaa, jonka ideana on toteuttaa sitä, mikä on oikein ja hyvää toisille ihmisille. Hoitotyön lähtökohtana ovat myös eettiset arvot, jotka antavat hoitotyölle myös sen oikeutensa. Eettisenä pyrkimyksenä on tehdä hyvää, olla vahingoittamatta ja kunnioittaa toisen ihmisarvoa ja elämää. (Sarvimäki & Stenbock-Hult 2009, 10 - 14.) Me opinnäytetyöntekijät valmistumme terveydenhoitajiksi, jolloin hoitotyön moraalit ja etiikka ovat osana jokapäiväistä työtämme. Pohdimme opinnäytetyötä ja opasta tehdessämme moraalisia ja eettisiä ajatuksia siitä, mitä tarkoittaa hyvä vanhemmuus ja kuka on oikea ihminen määrittämään hyvää vanhemmuutta? Voiko lapsen kasvattamiseen puuttua? Kuka voi ja millä tavoin? Emme hän henkisesti haavoita tai syyllistä opinnäytetyöllämme ketään?

Etiikkaan kuuluu oleellisena tekijänä myös empatia eli taito ymmärtää asioita toisen ihmisen näkökulma huomioiden. Empatia edellyttää sijaistunteiden kokemista, jolloin empatian koki-

jan itsetunnolla on suuri merkitys. Itsetuntemus mahdollistaa toisten ihmisten tunteiden ja kokemusten vastaanottamisen niin, ettei anna niiden ohjata itseään vaan kykenee käsittelemään niitä tietoisesti. Opinnäytetyömme pohjalta muodostuneet oppaat ovat puheeksiottamisen työvälineitä. Tarkoituksena on, että työntilajaajat käyvät oppaiden avulla yhdessä asiakkaan kanssa asioita läpi ja keskustelevat esiin nousevista asioista. Koska oppaissa tuetaan vanhempia varhaiseen vuorovaikutukseen, turvalliseen kiintymyssuhteeseen ja lasta koskeviin asioihin, joita heidän kannattaa huomioida erotilanteessa, ovat oppaat moraalisesti hyvin puhuttelevia. Oppaita käyttävällä työn tekijällä tulee olla hyvä itsetunto, jotta hän kykenee olemaan empaattinen ja kykenee keskusteluissa huomaamaan, mitkä tunteet ovat hänen omiaan, mitkä asiakkaan ja mitkä tunteet ovat asiakkaan herättämiä tunteita (Sarvimäki & Stenbock-Hult 2009, 19).

Opinnäytetyössämme toteutuu humanistinen ihmiskuva ja arvopohja, jolloin keskipisteenä on ihminen. Humanistisessa arvopohjassa on käsitys ihmisoikeuksista, oikeudenmukaisuudesta ja yhdenvertaisuudesta. Humanismi korostaa yksilön ja ihmisarvon kunnioitusta. Etiikassa tällöin painottuu huolenpito ihmisestä, pyrkimys tehdä hyvää, toisten auttaminen ja ihmisarvon kunnioittaminen. (Sarvimäki & Stenbock-Hult 2009, 47.)

Eettiset arvot ovat etiikan perustana. Arvot ilmaisevat sen, mikä on kenenkin mielestä hyvää ja oikein toteuttaa ja mikä on vähemmän hyvää ja vältettävää. (Sarvimäki & Stenbock-Hult 2009, 38.) Juujarvi, Myyry & Pessa (2007, 35 - 36) lisäävät edelliseen, että arvot auttavat ihmisiä arvioimaan tilanteita ja tekemään valintoja. Ne omaksutaan jo lapsuudessa, mutta ne muuttuvat läpi elämän. Meidän opinnäytetyöntekijöiden henkilökohtaisia arvoja ovat toisten ihmisten auttaminen, oikeudenmukaisuus, kunnioittaminen ja tasa-arvo, joihin työssämme pyrimme.

Opinnäytetyön työstäminen on ollut erilaisista haasteista huolimatta hyvin mielenkiintoista. Yhtenä tekijänä on varmasti ollut se, että opinnäytetyön aihe on lähellä omia arvojamme. Haluamme opinnäytetyöllä ja oppaalla auttaa ja tukea lapsen ja hänen vanhempien välistä varhaista vuorovaikutusta ja lapselle turvallisen kiintymyssuhteen muodostumista. Haluamme korostaa lapsen oikeutta molempiin vanhempiinsa. Yhtenä merkittävimpänä omana arvonaamme opinnäytetyössämme on toteutunut isän ja äidin tasavertaisuus lapsen kasvattajana, kummankaan osaamista ja tärkeyttä lapsen elämässä vähätteleättä.

Terveydenhoitajan tulee edistää omassa työssään tasa-arvon toteutumista, tukea asiakkaiden itsemääräämisoikeutta sekä kunnioittaa asiakkaiden omia arvoja (Suomen terveydenhoitajaliitto STHL Ry 2008, 11). Jokaisella ihmisellä on itsemääräämisoikeus, joka perustuu ajatuksen ihmisarvosta. Itsemääräämisoikeudella tarkoitetaan ihmisen oikeutta elää ainutkertaisena ihmisenä, jolla on oikeus tehdä omat päätöksensä omien arvojensa pohjalta. Jokaisella ihmisellä on henkilökohtainen historia, kokemukset ja muistojen lisäksi myös henkilökohtainen nykyhetki ja tulevaisuus. Me opinnäytetyön tekijät mietimme sitä, että loukkaammeko opinnäytetyöllämme ja tuotetuilla oppailla kenenkään itsemääräämisoikeutta. Opinnäytetyössä ja oppaissa tieto on aikaisemmin tuotetusta kirjallisuudesta. Tieto on tutkittua, joten tuomme lukijoille näyttöön perustuvaa tietoa 0 - 3-vuotiaan lapsen varhaisesta vuorovaikutuksesta ja turvallisesta kiintymyssuhteesta.

Itsemääräämisoikeuden laiminlyöntiä voidaan pitää eettisenä loukkauksena. Ihmiset tekevät usein myös päätöksiä, jotka vaikuttavat haitallisesti heihin itseensä sekä muihin. Itsemääräämisoikeutta rajoitetaan usein lainsäädännöllä tai pidetään muutoin ongelmallisena vahingollisten seurauksien vuoksi. (Sarvimäki & Stenbock - Hult 2009, 146.) Jokaisella ihmisellä on itsemääräämisoikeus lapsen kasvattamista kohtaan, mutta laiminlyövä kasvatus ei ole Suomen lainsäädännön mukaan hyväksyttävää.

Useiden ammattiryhmien, kuten hoitohenkilökunnan työntekijöiden tulee noudattaa salassapitovelvollisuutta (Kuula 2006, 91). Tämä tarkoittaa, että ammattihenkilö ei saa antaa asiakkaasta ulkopuolisille sellaista tietoa, jonka hän on saanut tietoonsa ammattia harjoittaessaan (Sarvimäki & Stenbock - Hult 2009, 158). Salassapitovelvollisuus koskee erilaisia asiakirjoja, kuten sähköisiä ja paperisia dokumentteja ja suullisesti saatua tietoa (Kuula 2006, 91). Olemme opinnäytetyöprosessin aikana käyneet keskusteluita työn tilaajien kanssa lasten- ja Nuortenkotin Kimpassa ja lastenvalvojien toimipisteessä. Kimpassa käydessämme olemme tavanneet heidän asiakkaitaan. Opinnäytetyössämme olemme huomioineet sen, ettemme missään vaiheessa riko salassapitovelvollisuuttamme. Emme tuoneet opinnäytetyössä ilmi asiakastietoja, kuten työmme tilaajien asiakkaiden nimiä ja taustoja.

7.3 Ammatillinen kasvu

Ammatillinen kasvu tarkoittaa kehittämistoimia, jotka kohdistuvat ammatillisen osaamisen ylläpitämiseen ja lisäämiseen. Se on koko elämän mittainen prosessi, johon vaikuttavat keskeisesti työn luonne ja järjestelyt, esimies - alainen - suhteet, työpaikan ihmissuhteet ja ilma-
piiri. Sen tavoitteena on parantaa työntekijän osaamista ja suoritusta. Ammatilliseen osaami-
seen kuuluu myös tunnistaa omat osaamisen rajat. (Hilden 2002, 33 - 34.)

Työelämän nopean muutoksen vuoksi terveydenhoitajan jatkuva kouluttautuminen on tärke-
ää. Terveydenhoitajaopiskelijoiden tulisi terveydenhoitajakoulutuksen aikana saavuttaa riittä-
vät tiedot ja taidot ammatillisen osaamisen kehittämiseksi, osata hankkia näyttöön ja tutkit-
tuun tietoon perustuvaa tietoa sekä sisäistää oppimansa tieto sen käyttöönottamiseksi. (Suo-
men terveydenhoitajaliitto STHL 2008, 6.) Olemme opinnäytetyöprosessin aikana oppineet
käyttämään erilaisia tiedonhakuun tarkoitettuja tietokantoja. Olemme myös oppineet luke-
maan kriittisesti kirjallisuutta sekä sisäistäneet käsittelemämme teoretiedon käyttäöksemme
sitä työelämässä.

Teimme opinnäytetyötä koko prosessin ajan yhdessä. Työskentelimme tiiviisti, lähes viikoit-
tain opinnäytetyön ideointi vaiheesta aina työn valmistumiseen saakka. Opinnäytetyötä teh-
dessämme huomioimme henkilökohtaiset voimavaramme ja työskentelimme näiden mukai-
sesti. Huomioimme terveydenhoitotyön koulutukseen sisältyvät tehtävät ja harjoittelut sekä
henkilökohtaiset työt ja muut menomme. Näin ollen työskentelymme on ollut laadukasta.

Työntekijöiden henkilökohtainen kiinnostuneisuus ja sitoutuminen aiheeseen vaikuttavat
työskentelyyn, kirjoittamisprosessiin ja työn tulokseen (Viskari 2001, 53 - 54). Tietämystäm-
me opinnäytetyömme aiheesta tukee se, että olemme molemmat käyneet varhaisen vuoro-
vaikutuksen tukemisen- ja imetysohjaaja -koulutuksen. Osallistuimme myös Kajaanissa yh-
teistyössä Kainuun musiikkiopiston kanssa järjestettävään Barokkia beibeille -vauvahieronta
konserttiin. Konsertissa tehtävänämmä oli ohjata vanhempia varhaiseen vuorovaikutukseen
ja turvalliseen kiintymyssuhteeseen vauvan kanssa tuottamalla mielihyvää vauvoille yhteisen
toiminnan - vauvahieronnan välityksellä (liite 6).

Opinnäytetyöprosessin aikana kirjallisuutta lukiessamme pohdimme, kuinka kirjailijat voivat
kirjoittaa vain äidin ja vauvan välisestä varhaisesta vuorovaikutuksesta, koska tiedämme
myös isällä olevan iso rooli varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen

muodostajana. Havaitimme kirjallisuutta lukiessamme myös sen, että nyt 2000 -luvulla lapset syystä tai toisesta voivat henkisesti pahoin. Olemme saaneet kuulla lasten ja nuorten pahoinvoinnista myös valitettavan usein median kautta. Opimme sen, että lapsi tarvitsee vanhempiaan jo äidin kohdusta saakka. Vanhempien tehtävänä on huolehtia lapsen ravitsemuksesta ja hygieniasta, mutta lapsi tarvitsee myös yhtä paljon vanhempien aitoa läsnäoloa, jutte-
lua, katseita, lempeitä kosketuksia ja riittävät rajat saavuttaakseen turvallisuuden tunteen.

Terveydenhoitajan tutkinnon ammatillinen erikoisosaaminen sisältää viisi keskeistä osaamis-
aluetta, jotka ovat sairaanhoidollinen osaaminen, yksilön, perheen, ryhmän ja yhteisön ter-
veydenhoitotyön osaaminen, terveyden edistämisen osaaminen, ympäristöterveyden edistä-
minen ja yhteiskunnallisen terveydenhoitotyön osaaminen. (Suomen terveydenhoitajaliitto
STHL 2008, 5.)

Opinnäytetyöllämme ja sen tuloksena muodostuneilla oppailla olemme vastanneet kaikkiin
viiteen terveydenhoitajan tutkinnon ammatillisen erikoisosaamisen osaamisalueeseen. Opin-
näytetyön viitekehyksessä olemme tarkasti kuvanneet varhaisen vuorovaikutuksen ja turvalli-
sen kiintymyssuhteen tukemisen hyötyjä muun muassa lapsen mielenterveydelle. Olemme
myös tehneet moniammatillista yhteistyötä eri ammattiryhmien kanssa saavuttaaksemme ky-
seiset oppaat. Oppaiden avulla pystymme työssämme tukemaan lapsen ja vanhemman välistä
varhaista vuorovaikutusta ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostumista.

Terveydenhoitajana meidän tulee tunnistaa omat henkilökohtaiset voimavaramme. Osaam-
me myös suunnitella, toteuttaa ja arvioida työtämme ja sen tuloksia opinnäytetyömme jäl-
keen aikaisempaa enemmän. Meidän täytyy myös osata ohjata ajoissa lapsia ja heidän perhei-
tään eri ammattiryhmille, jotta he saavat ajoissa tarvitsemaansa tukea, ennen kuin heidän asi-
at ja ongelmat kasvavat liian suuriksi. Tämä vaatii meiltä tulevilta terveydenhoitajilta itsenäi-
sen päätöksenteon osaamista, joka on lisääntynyt teorian tiedon sisäistämisen myötä. Kaikilla
näillä edellä mainituilla keinoilla vastaamme opinnäytetyöllämme terveydenhoitajan sairaan-
hoidolliseen osaamiseen sekä terveyden edistämisen osaamisen alueeseen.

Opinnäytetyöllämme olemme vastanneet myös yksilön, perheen, ryhmän ja yhteisön tervey-
denhoitotyön osaamiseen sekä ympäristöterveyden edistämisen alueeseen. Opinnäytetyöm-
me tekemisen myötä olemme oppineet ymmärtämään kodin ja perheen merkitystä kokonai-
suutena lapsen fyysisen, - psyykkisen- ja sosiaalisen hyvinvoinnin kannalta. Olemme oppi-

neet, että esimerkiksi vanhempien eroamiset ovat hyvin raskaita lapsille ja erityisesti tällaisina hetkinä lapsi tarvitsee vanhempien aitoa läsnäoloa ja yhdenmukaisia rajoja saavuttaakseen turvallisuuden tunteen molempien vanhempien kanssa. Vanhempien eron vuoksi lapsi ei saa erota vanhemmistaan, tutusta päivähoidosta tai isovanhemmistaan. Lapsen kehitykselle on kiistaton etu se, että hän asuu yhdessä kodissa ja tapaa säännöllisesti erossa asuvaa vanhempaa. Olemme oppineet, että ihmiset ovat kokonaisuuksia ja kaikki vaikuttavat aina jollakin tapaa toisiinsa. Tehdessämme työtä lapsiperheiden kanssa, on lasten etu laitettava etusijalle heidän fyysisen,- psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Terveystieteiden tutkinnon ammatilliseen erikoisosaamiseen sisältyy yhteiskunnan terveydenhoitotyön osaaminen. Toinen työn tilaajistamme on Kainuun maakunta -kuntayhtymän lastenvalvojat, joiden toimipisteet sijaitsevat viidessä eri Kainuun kunnassa. He tilaavat opinnäytetyömme jokaiseen heidän toimipisteeseensä ja lisäävät näin työntekijöiden aiheeseen liittyvää teoriatietämystä. Tarkoituksenamme on, että opinnäytetyömme tuloksena muodostuneet oppaat tulevat puheeksi ottamisen työvälineeksi kaikille Kainuun alueen lastenvalvojille. Toinen työn tilaajamme on Lasten -ja Nuorten koti Kimppa Paltamosta, jotka teoriatiedon lisääntymisen myötä pystyvät tukemaan heidän asiakkaiden perheitä, joissa on pieni lapsi tai perheitä, joihin on syntymässä pieni lapsi.

Olemme opinnäytetyöprosessin aikana ymmärtäneet, että varhaisella vuorovaikutuksella ja kiintymyssuhteen laadulla on läpi elämän kantava vaikutus. Opinnäytetyömme on yhteiskunnallisesti hyvin merkittävä, sillä se tukee yksilön ja perheiden hyvinvointia. Jokaisen lapsiperheiden kanssa työskentelevän henkilön on omalta osaltaan tuettava perhettä varhaiseen vuorovaikutukseen yhteiskunnan hyväksi. Riittävän hyvän ja ajoissa annetun varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen myötä pystymme parantamaan perheiden hyvinvointia ja ennaltaehkäisemään esimerkiksi lastensuojelullisia huostaanottoja.

Tulevina terveydenhoitajina meillä on valmiudet ottaa kantaa ja vaikuttaa päätöksien tekemiseen väestön terveyttä, hyvinvointia ja turvallisuutta edistäen. Työskennellessämme terveydenhoitajana monialaisen ja -ammattillisen tiimin jäsenenä voimme ottaa perustellusti kantaa mietittäessämme vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen kannalta esimerkiksi huoltajuuksien ratkaisuja. Terveystieteiden työ, kuten opinnäytetyömmekin perustuu tutkittuun tietoon. Tutkitun tiedon ja näyttöön perustuvan osaamisen avulla kykenemme puuttumaan erilaisiin asiakkaan terveyttä, hyvinvointia ja turvallisuutta heikentäviin tilanteisiin. Osaamme myös tukea ja vahvistaa asiakkaiden voimavaroja ja elämässä selviytymistä.

Tulevina terveydenhoitajina voimme kehittää omaa ammattitaitoamme ja opetus- ja ohjausosaamistamme. Opinnäytetyöstä oppimallamme tiedolla voimme tukea vanhempien ja lapsen välistä varhaista vuorovaikutusta ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostumista. Haaran ym. (2008, 195) mukaan kiintymyssuhdeteorian tunteminen antaa meille terveydenhoitajille tavan arvioida turvallisen ja turvattoman kiintymyssuhteen vaikutusta lapsen kehitykseen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että osaamme havainnoida vanhemman ja lapsen välistä varhaista vuorovaikutusta ja kiintymyssuhdetta sekä osaamme antaa konkreettista tietoa varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen merkityksestä ja muodostamisesta. Ymmärrämme raskaudenaikaisen varhaisen vuorovaikutuksen merkityksen ja osaamme tukea vanhempia varhaiseen vuorovaikutukseen ja turvalliseen kiintymyssuhteen luomiseen jo lapsen sikiöaikana mielikuvavauva -mallia käyttäen. Osaamme mallittaa eli antaa omalla toiminnallamme vanhemmille mallia toimivasta vuorovaikutuksesta. (Haarala ym. 2008, 209 - 211.) Antaessamme vanhemmille tietoa varhaisesta vuorovaikutuksesta ja turvallisesta kiintymyssuhteesta lisäämme heidän tietoisuutta, annamme voimavaroja arjessa selviytymiseen sekä tuemme toiminnallamme perheiden omatoimisuutta.

Valtioneuvoston asetuksessa ammattikorkeakouluista (15.5.2003/352 § 7) on määritelty, että opinnäytetyön tavoitteena on kehittää ja osoittaa opiskelijan valmiuksia soveltaa tietojaan ja taitojaan ammattiopintoihin liittyvissä käytännön asiantuntijatehtävissä. Suomen terveydenhoitajaliitto STHL (2008, 6, 16) lisää edelliseen, että terveydenhoitaja tekee työtään terveyden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseksi sekä itsenäisesti että asiantuntijana monialaisissa ja -ammattillisissa työryhmissä, tiimeissä ja verkostoissa eri toimijoiden ja yhteistyötoimijoiden kanssa. Hänen keskeisenä tehtävänä on tukea ja vahvistaa asiakkaiden omien voimavarojen käyttöä ja elämässä selviytymistä. Työ edellyttää terveydenhoitajalta tutkittuun tietoon ja näyttöön perustuvaa osaamista sekä kykyä ja rohkeutta eläytyä ja puuttua tarvittaessa asiakkaan tilanteeseen elämänkulun eri vaiheissa.

Työelämälähtöisen opinnäytetyöprosessin aikana olemme tehneet yhteistyötä molempien työntilaaajien, koordinoivan- ja ohjaavan opettajan ja vertaistemme kanssa. Olemme hakeneet ohjausta yhteistyökumppaneiltamme prosessin eri vaiheissa. Yhteistyö on ollut lämminhenkistä, rakentavaa ja avointa. Tiiviillä yhteistyöllä työn tilaajien kanssa olemme saavuttaneet sen, että opinnäytetyö ja siitä muodostuneet oppaat palvelevat heidän tarpeitaan.

Opinnäytetyön tekemisen myötä olemme oppineet toiminnallisen opinnäytetyön tekemisen prosessin eri vaiheet ja osaamme tuottaa tutkittuun tietoon perustuvaa kirjallista materiaalia. Voimme hyödyntää tulevina terveydenhoitajina työssämme tai jatkokoulutuksessa kyseisiä taitoja. Voimme hyödyntää oppimiamme asioita myös henkilökohtaisessa elämässämme.

7.4 Jatkotutkimusaiheet

Opinnäytetyöprosessin edetessä on esiin tullut useita mielenkiintoisia jatkotutkimusaiheita. Jatkossa voitaisiin selvittää, miten terveydenhuollon ammattilaiset antavat tukea ja ohjausta varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamiseen? Lisäksi voisi olla hyödyllistä selvittää, miten terveydenhuollon peruskoulutuksen opetusohjelmassa opetetaan tulevia terveydenhuollon ammattilaisia varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen ohjaamiseen.

LÄHTEET

- Ahlqvist-Björkroth, S. 2009. Psykkisen hyvinvoinnin perusta – tunne-elämän ja ajattelun rakentuminen 0 - 7-vuotiaana. Teoksessa Armanto, A. & Koistinen, P. (toim.) Neuvolatyön käsikirja. Hämeenlinna: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 127 -139.
- Arajärvi, T. 1988. Tasapainoinen lapsuus. Juva: WSOY.
- Arajärvi, T. & Koski, M-L. 1986. Lapset ja avioero. Helsinki: Tammi
- Einon, D. 2001. Lapsen hoito ja kehitys. Terve, tyytyväinen ja tasapainoinen lapsi. Suom. L. Jänisniemi. Portugali: Otava.
- Haarala, P., Honkanen, H., Mellin, O-K. & Tervaskanto-Mäentausta, T. 2008. Terveydenhoitajan osaaminen. 1. painos. Helsinki: Edita Prima.
- Hautamaa, T. & Seppänen, A. 2011. Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys kiintymyssuhteen rakentumiselle - koulutustapahtuma. Laurea: AMK-opinnäytetyö.
- Hautamäki, A. 2011. Lapsen kiintymyssuhteet ja niiden vaarantuminen. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy, 29 - 66.
- Hekkala, H. & Ikäheimo, R. 2010. Kiintymyssuhde synnytyksen jälkeisessä masennuksessa. Laurea: AMK -opinnäytetyö.
- Hilden, R. 2002. Ammatillinen osaaminen hoitotyössä. Tampere: Tammi.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2006. Tutki ja kirjoita. 12. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. - 16. painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Hughes, D A. 2011. Kiintymyskeskeinen vanhemmuus: toimivuutta kasvatukseen. Tampere: Tammerprint.

- Jouhki, T. & Markkanen, R. 2007. Perhosen siivin - opas vuorovaikutustanssiin. Helsinki: Edita Priima Oy.
- Juujärvi, S., Myyry, L. & Pessa, K. 2007. Eettinen herkkyys ammatillisessa toiminnassa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Kaikkonen, M., Ollaranta, R., Simojoki, M. & Sopanen, S. 2006. Olin laulukirja. 1 - 2. painos. Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Kajaanin ammattikorkeakoulun opinto-opas 2009 - 2010.
- Kalland, M. 2001. Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. 1.-4. painos. Vantaa: WSOY, 198 - 232.
- Kangasharju, H. & Majapuro, M. 1996. Tutkimusraportin kirjoittaminen. 3. painos. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D - 194.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Juva: WSOY.
- Keränen, V., Lamberg, N. & Penttinen, J. 2003. Julkaisu & kuvankäsittely. 1. painos. Porvoo: Docendo Finland Oy.
- Keränen, V., Lamberg, N. & Penttinen, J. 2005. Digitaalinen media. 1. painos. Porvoo: Docendo Finland Oy.
- Kivijärvi, M. 2003. Äidin sensitiivisyys varhaisessa vuorovaikutuksessa. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Juva: WSOY, 252 - 260.
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka - Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Laine, P. & Lohi, L. 2008. Pieni ihminen viestii - kuka kuuntelee? - Miten hoitaja tukee vauvan ja vanhemman välistä varhaista vuorovaikutusta? Kajaanin ammattikorkeakoulu: AMK-opinnäytetyö.
- Lyly, S. 2011. Ensisynnyttäjien ja aikaisemmin synnyttäneiden äitien raskaudenaikaiset kiintymyssuhdemielikuvat. Turun yliopisto: Pro gradu -opinnäytetyö.

- Marttinen, U-M. 2011. Raskaudenaikaiset kiintymyssuhdemielikuvat : sukupuolten väliset erot ja yhteydet taustatekijöihin. Turun yliopisto: Pro gradu -opinnäytetyö.
- Metsämuuronen, J. 2000. Metodologian perusteet ihmistieteissä. Viro: Jaabes Oy.
- Mäntymaa, M., Luoma, I., Puura, K. & Tamminen, T. 2003. Tunteet, varhainen vuorovaikutus ja aivojen toiminnallinen kehitys. *Duodecim* 119 (6), 459 - 465.
- Mäntymaa, M. & Puura, K. 2011. Varhainen vuorovaikutus ja aivojen kehitys. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) *Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen*. Helsinki: WSOYpro Oy, 17 - 23.
- Mäntymaa, M. & Tamminen, T. 1999. Varhainen vuorovaikutus ja lapsen psyykinen kehitys. *Duodecim* 115 (22), 2447 - 2453.
- Nummenmaa, AR. & Nummenmaa, T. 1980. Lapsen kehitys ja kasvatust. Keuruu: Otava.
- Pajulo, M. 2004. Vauvan tunnetila ja sen säätely - Äidin reflektiivinen kyky ja sen merkitys turvallisessa kiintymyssuhteessa. *Duodecim* 120 (21), 2543 - 9.
- Pajulo, M. & Pyykkönen, N. 2011. Mentalisaatiokyky varhaisessa vanhemmuudessa. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) *Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen*. Helsinki: WSOYpro Oy, 71 - 93.
- Pesonen, S. & Tarvainen, J. 2003. *Julkaisun tekeminen*. 1. painos. Porvoo: Docendo Finland Oy.
- Piaget, J. 1988. *Lapsi maailmansa rakentajana*. Suom. Palmgren, S. Juva: WSOY.
- Punamäki, R-L. 2001. Kiintymyssuhteen ja traumaattisen kokemuksen yhteys. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy, 174 - 197.
- Punamäki, R-L. 2011. Vanhemmuuteen siirtyminen: raskausajan ja ensimmäisen vuoden kiintymyssuhteet. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) *Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen*. Helsinki: WSOYpro Oy, 95 - 113.

Puura, K. 2001. Vauvan depressio. *Duodecim* 117 (10), 1115 - 1121.

Puura, K. & Mäntymaa, M. 2010. Vanhemman ja vauvan vuorovaikutus. Teoksessa Deufel, M. & Montonen, E. (toim.) *Onnistunut imetys*. Tampere: Duodecim, 24 - 27.

Rusanen, E. 2011. *Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys*. Porvoo: Bookwell Oy.

Sarvimäki, A. & Stenbock - Hult, B. 2009. *Hoitotyön etiikka*. Helsinki: Edita.

Sears, W. & Sears, M. 2008. *Kiintymysvanhemmuuden kirja - onnellisen vauvan hoito-opas*. Suom. J. Hirvi. Helsinki: Green Spot.

Siltala, P. 2003. Varhainen vuorovaikutus kokemuksen ja tutkimuksen valossa. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.) *Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus*. Juva: WSOY, 16 - 43.

Sinkkonen, J. 2001a. *Lapsen puolesta*. Juva: WSOY.

Sinkkonen, J. 2001b. Kiintymyssuhteen häiriöiden yhteydet psykopatologiaan. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. Vantaa: Tummuvuoren kirjapaino Oy, 146 - 171.

Sinkkonen, J. 2003a. Lapsen kiintymyssuhteen syntyminen ja sen häiriöt. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.) *Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus*. Juva: WSOY, 92 - 106.

Sinkkonen, J. 2003b. Lapsen varhainen isäsuhde. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.) *Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus*. Juva: WSOY, 261 - 267.

Sinkkonen, J. 2004. Kiintymyssuhdeteoria - tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. *Duodecim* 120 (15), 1866 - 73.

Sinkkonen, J. 2011. Kiintymyssuhteenäkökulma vanhempien avo- tai avioeroon. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) *Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen*. Helsinki: Sanoma Pro Oy, 173 - 179.

Sinkkonen, J. & Kalland, M. 2001. Johdanto: Ihminen tarvitsee toisten läheisyyttä ja turvaa. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. 1.-4. painos. Vantaa: WSOY, 13 - 16.

Suomalainen, T. 2011. Vauvaiässä syntyvät luottamus ja turva. *Tehy* 2, 28 - 31.

Suomen terveydenhoitajaliitto STHL Ry. 2008. Terveydenhoitajan ammatillisen osaamisen tunnistaminen. Art-Print Oy.

Tammiluoma, M. & Westerling, H. 2010. Raskaudenaikainen kiintymyssuhde. Metropolia: AMK -opinnäytetyö.

Tamminen, T. 2004. *Olipa kerran lapsuus*. Juva: WSOY.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Juvenes-Print.

Vauvasta leikki-ikäiseksi. 2007. Suom. A. Paajanen. Kiina: Gummerus Kustannus Oy.

Vilka, H. 2005. *Tutki ja kehitä*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2004. *Toiminnallisen opinnäytetyön ohjaajan käsikirja*. Tampere: Tammer - Paino Oy.

Viskari, S. 2001. *Tieteellisen kirjoittamisen perusteet*. Tampere: JuvenesPrint.

INTERNET LÄHTEET

Asetus ammattikorkeakouluopinnoista (16.6.2005/423 § 7). Luettu 30.1.2012. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030352?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=16.6.2005%2F423%20%C2%A7%207>

Asetus valtioneuvoston neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (6.4.2011/338 § 15). Luettu 31.1.2012. Saatavilla:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110338?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=6.4.2011%2F338%20%2C%2A7%2015>

Colmer, K., Rutherford, L. & Pam, M. 2011. Attachment theory and primary caregiving. *Australasian Journal of Early Childhood*. 36 (4), 16 - 20. Luettu 26.10.2012. Saatavilla: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=11&hid=123&sid=7f09bfb8-8ffc-48ba-8492-e8857e37ff75%40sessionmgr112>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. a. n.d. Kehittymistä vuorovaikutuksessa vanhemman kanssa. Luettu 2.2.2012. Saatavilla:

http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/0_1-vuotias/vuorovaikutus/

Mannerheimin lastensuojeluliitto. b. n.d. Varhaisen vuorovaikutuksen sanakirja. Luettu 2.2.2012. Saatavilla:

http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ja_kasvatus/lapsen_ja_vanhemman_varhainen_vu/varhaisen_vuorovaikutuksen_sanak/

Snyder, R., Shapiro, S. & Treleaven, D. 2012. Attachment Theory and Mindfulness. *Journal of Child & Family Studies*. 21(5), 709 - 717. Luettu 26.10.2012. Saatavilla:

<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=10&hid=123&sid=7f09bfb8-8ffc-48ba-8492-e8857e37ff75%40sessionmgr112>

Tilastokeskus 2011a. Avioliittojen ja avioerojen määrä vuosina 1965 - 2010. Luettu 13.2.2012. Saatavilla: http://www.tilastokeskus.fi/til/ssaaty/2010/ssaaty_2010_2011-05-06_tau_001_fi.html

Tilastokeskus 2011b. Tilastokeskus - tiedolla tulevaisuuteen. Luettu: 15.9.2012. Saatavilla: <http://www.tilastokeskus.fi/org/index.html>

LIITTEET

LIITE 1: Toimeksiantosopimus

LIITE 2: Aikataulusuunnitelma

LIITE 3: Kyselykaavake

LIITE 4: RAKASTA, HELLI, SUUKOTTELE... Opas vanhemmille varhaisen vuorovai-
kutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisen tueksi. (lyhyt versio)

LIITE 5: RAKASTA, HELLI, SUUKOTTELE... Opas vanhemmille varhaisen vuorovai-
kutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisen tueksi. (pidempi versio)

LIITE 6: Barokkia beibeille -lehtiartikkeli

TOIMEKSIANTOSOPIMUS

**Toimeksiantosopimus
Opinnäytetyöt
Muut oppimisprojektit**

Päiväys
29.5.2012

**TOIMEKSIANTOSOPIMUS OPISKELIJATYÖNÄ TEHTÄVISTÄ OPINNÄYTETÖISTÄ JA
MUISTA OPPIMISPROJEKTEISTA**

TOIMEKSIANTAJAN TIEDOT

Toimeksiantaja	<u>Lasten- ja nuortenkoti Kimppa sekä Kainuun lastenvalvojat</u>
Osoite ja puhelinnumero	<u>Raappananmäentie 21D, 88310 Melalahti, Paltamo puh.08-871000. Osmonkatu 3, 87100 Kajaani Puh. 044-4975025</u>
Työn ohjaaja toimeksiantajan puolelta	<u>Anttonen Kristiina ja Ojalehto Eira</u>

TOIMEKSIANNON KUVAUS

Toimeksiannon kuvaus (mahdollinen liite, projekti- kuvaus yms)	
Aikataulu	<u>valmis, joulukuu 2012</u>
Kustannusarvio ja kustan- nusvastuu	<u>Työntilajaat kustantavat yhdessä opinnäytetyöntöyön tekijöille 10€ hintaisen kopikortin.</u>
Lopputuotoksen muoto	<u>kirja + opas lehtinen</u>

TOIMEKSIANNON TEKIJÄT KAJAANIN AMMATTIKORKEAKOULUSSA

Toimeksiannon tekijät ja yhteystiedot (opiskelijat)	<u>Eerola Riikka, Kautto Essi,</u>
Toimeksiannon ohjaaja Kajaanin amk:ssa	<u>Rissanen Tiina</u>
Työstä tehdään	☒ opinnäytetyö ☐ muu, mikä _____

Riikka Eerola Essi Kautto
Tekijöiden allekirjoitukset

Kristiina Anttonen
Toimeksiantajan allekirjoitus
KRISTINA ANTTONEN
Eira Ojalehto
EIRA OJALEHTO, LASTENVALVOJA
KAINU MAAKUNTA KY

TOIMEKSIANNON KUVAUS

Tavoitteet Toimeksiantajan kannalta	Kimpan työntekijät tarvitsevat puheeksiottamisen työvälineen keskustellessaan vanhempien kanssa turvallisesta kiintymyssuhteesta ja sen muodostamisesta. Lastenvalvojat tarvitsevat myös puheeksiottamisen työvälineen turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisesta perustellessaan vanhemmille eritilanteessa lapsen kannalta suotuisaa asumismuotoa.	
Opiskelijoiden oppimisen kannalta	Tavoitteenamme on, että osaamme tukea vanhempia turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisessa ja opimme tuotteistetun opinnäytetyön oppimisprosessin.	
Keskeiset tuotokset (raportit, suunnitelmat, tuotteet, esitteet, tietokoneohjelmat, tilaisuudet yms.)	Puheeksiottamisen väline 8 sivuinen opas turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisesta. Pidämme tiedotustilaisuuden oppaan sisällöstä ja käytöstä syksyllä 2012 Paltamossa Lasten- ja Nuorten koti Kimpan henkilökunnalle sekä Kajaanissa Kainuun alueen lastenvalvojille ja perhetyöntekijöille.	
Sovitut kokoukset ja raportoinnit	Pidämme tapaamisia työntilaajien kanssa 2012-vuoden aikana, jotta työntilaajat pystyvät vaikuttamaan opinnäytetyön sisältöön ja opinnäytetyö vastaa tarvetta.	
Projektin resurssit 1. Toimeksiantaja		
2. Opiskelijat		
3. Ammattikorkeakoulun ohjausresurssit		
Kustannusarvio ja kustannusvastuu Materiaalit Laittekustannukset Opiskelijoiden palkkiot Ohjaavan opettajan palkkiot Matkakustannukset Muut	Arvio Kopiokortti 10€ Valmiit opinnäytetyöt	Vastuu Tilaaajat yhdessä kustantavat ja opinnäytetyön tekijät hankkivat. Työntilaajat yhdessä kustantavat opinnäytetyöntekijöiden kappaleet sekä työyksikköön omat kappaleet
Muuta Luottamuksellisuus Tekijänoikeudet Laskutus	Annamme työntilaajille oikeuden tarvittaessa päivittää oppaan sisältöä ajantasaiseksi.	

Sopimuksessa noudatetaan Kajaanin ammattikorkeakoulun vakioehtoja opiskelijatyönä tehtävistä toimeksiannoista.

<p>Syyskuu 2011 vko 32 (elokuu) Toisen toimeksiantajan (Lasten ja nuorten koti Kimppa) keskustelu opinnäytetyön aiheesta vko 37 Aiheanalyysin teko vko 38 Aiheanalyysin teko sekä tiedonhakutehtävän tekeminen</p>
<p>Lokakuu 2011 vko 39 Tutustuminen Lasten ja nuorten koti Kimppaan sekä keskustelu molempien toimeksiantajien kanssa vko 40 aiheanalyysin teko Keskustelu ohjaavan opettajan ja koordinoivan opettajan kanssa. vko 41 Analyysin teko ja keskustelu ohjaavan opettajan kanssa vko 42 Aiheanalyysin esitys (Toimeksiantajat, koordinoiva ja ohjaava opettaja paikalla sekä vertaiset) klo:15.15-16.00 Aiheanalyysin korjaus ja lopullinen palautus</p>
Marraskuu 2011 Aineiston hankkiminen ja lukeminen
Joulukuu 2011 Aineiston hankkiminen ja lukeminen
<p>Tammikuu 2012 vko 2 Opinnäytesuunnitelman teko vko 3 Opinnäytetyösuunnitelman teko, vauvamuskariin tutustuminen sekä vertaiselta saadun aineiston hyödyntäminen vko 4 Koordinoivan ja ohjaavan opettajan kanssa keskustelu opinnäytetyösuunnitelmasta Tuotteistetun opinnäytetyön materiaalin hankkiminen ja siitä kirjoittaminen Materiaalin hankkiminen toimeksiantajalta</p>
<p>Helmikuu 2012 vko 5 Tuotteistetun opinnäytetyön materiaalin hankkiminen ja suunnitelman kirjoittaminen Opinnäytesuunnitelman lähettäminen sähköpostitse toimeksiantajille, kutsu suunnitelman esitykseen sekä tapaamisesta sopiminen - suunnitelman läpikäyminen, toiveet oppaasta, toimeksiantosopimus, kustannukset vko 6 Opinnäytesuunnitelman teko vko 7 Opinnäytesuunnitelman palautus 13.2.2012 kirjallisena koordinoivalle ja ohjaavalle opettajalle vko 8 Valmiin opinnäytetyö esityksen seuraaminen. Englanninkielisen materiaalin hankkiminen</p>
<p>Maaliskuu 2012 vko 9 Valmiin opinnäytetyö esityksen seuraaminen Opinnäytesuunnitelman esitys 27.2.2012 klo: 14.15-15.45 Oppaan suunnitteleminen vko 10 HIIHTOLOMA vko 11-13 Opinnäytesuunnitelman muokkaus sekä oppaan suunnittelu</p>
<p>Huhtikuu 2012 vko 14 Opinnäytesuunnitelman lopullinen palautus 2.4.2012 vko 14 & 15 Tentit vko 16-21 Käytännön harjoittelu</p>
<p>Toukokuu 2012 vko 16-21 Käytännön harjoittelu</p>
Kesäkuu 2012 Oppaan lopullinen suunnittelu + muokkaus, viitekehys valmiiksi
Heinäkuu 2012 Oppaan lopullinen suunnittelu + muokkaus, toiminnallisen opinnäytetyön raportointi
Elokuu 2012 Oppaan tekeminen ja testaus
Syyskuu 2012 Testaus, arviointi ja muokkaus. Arviointilomakkeen tekeminen. Harjoittelu: 36 - 42
Lokakuu 2012 Palautekeskustelu, korjaukset, posterin tekeminen
<p>Marraskuu 2012 Opinnäytetyön ja oppaiden muokkaus Opinnäytetyön esitys 12.11.2012 Kypsyysnäyte 16.11.2012 Joulukuu 2012: Valmiin opinnäytetyön palautus 3.12.2012</p>

Hei kaikki oppaan käyttäjät!

20.9.2012

Olette testanneet tekemäämme opasta varhaisesta vuorovaikutuksesta ja turvallisesta kiintymyssuhteesta. Meidän on tärkeää saada palautetta oppaan toimivuudesta, jotta voimme muokata sitä vielä paremmaksi lopulliseen muotoonsa. Oppaasta oli testattavana kaksi eri versiota ja molempien versioiden palautteen voitte kirjoittaa samalle lomakkeelle. Tässä on muutama kysymys, johon toivomme teidän vastaavan torstaihin 27.9.2012 mennessä. Palautteet voitte toimittaa kirjallisina Eira Ojalehdolle tai Kristiina Anttoselle tai sähköisesti osoitteeseen sth9sariikkae@kajak.fi

1. Millaiselta oppaan ulkoasu näyttää? Värit, kuvat, teksti?

2. Kuinka paljon käytitte opasta? Oliko molemmille oppaiden versioille käyttöä?

3. Oliko opasta helppo käyttää? Millaisena työvälineenä koitte oppaan?

4. Miten opasta on käytetty? Onko opasta käyty yhdessä asiakkaan kanssa läpi?

5. Tuliko oppaan testauksen aikana ilmi kehitettäviä asioita? Jotain sieltä pois/tilalle/selkeämmäksi?

Kiitos arvokkaasta palautteestasi!

Terveisin oppaan tekijät Essi Kautto & Riiikka Eerola

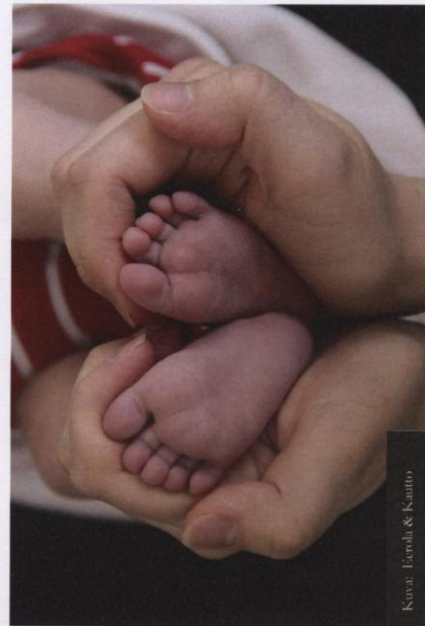
RAKASTA, HELLI, SUUKOTTELE...

Opas vanhemmille varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisen tueksi. (lyhyt versio)

1 RAKASTA, HELLI, SUUKOTTELE...

Opas vanhemmille varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisen tueksi.

Riikka Eerola ja Essi Kautto

Kuva: Eerola & Kautto

SISÄLTÖ

1. Varhainen vuorovaikutus
2. Turvallinen kiintymyssuhde ja sen muodostaminen
3. Lisätietoa

Kuva: Eerola & Kautto

Kuva: Eerola & Kautto

1. VARHAINEN VUOROVAIKUTUS

Varhaisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan lapsen ja vanhempien yhdessä olemista, tekemistä ja kokemista ensivuotena. Vuorovaikutus rakentuu kaikista **arkisista asioista**, kuten syöttämisestä, nukkuttamisesta ja vaippojen vaihtamisesta, juttelua ja katselua unohtamatta.

Varhainen vuorovaikutus saa alkunsa jo äidin kohdussa, jolloin vauva muun muassa kuulee ääniä ja aistii makuja. Kohdussa vauva aloittaa vuorovaikutuksen liikehtimällä ja molemmat vanhemmat voivat vastata hänelle juttelemalla ja silitämällä äidin vatsaa. Syntymän jälkeen vuorovaikutuksesta tulee näkyvämpää kuin raskauden aikana.

Perusturvallisuuden ja luottamuksen kokemus syntyy lapsen ensimmäisten elinvuosien aikana, jolloin varhaisen vuorovaikutuksen merkitys korostuu huomattavasti. Kun olet vuorovaikutuksessa lapsesi kanssa, välillenne syntyy kiintymyssuhde.

2. TURVALLINEN

KIINTYMYSSUHDE JA SEN MUODOSTAMINEN

Turvallisella kiintymyssuhteella tarkoitetaan lapsen ja vanhemman välistä **tunnesidettä**, joka muodostuu arjen toistuvissa vuorovaikutustilanteissa. Kun vanhempi vastaa lapsen viesteihin herkästi, johdonmukaisesti ja lapsen kannalta oikein ja oikea-aikaisesti, rakentuu turvallinen kiintymyssuhde. Alla on lueteltu keinoja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamiseen.

- Pidä lasta sylissä, silitä, helli, suukottele, kutittele, pidä lähelläsi ja ole aidosti läsnä lapsen kanssa, sillä hän tuntee kosketukseksi ja läsnäolosi.
- Kuuntele ja katso lastasi, sillä hän viestii sinulle, vaikka ei osaisikaan vielä puhua.
- Puhu ja juttele lapselle, lapsi kuulee ja ymmärtää paljon. Lapsi pitää myös paljon siitä, että sinä luet, loruttelet tai laulat hänelle.

3. LISÄTIETOA

Jos tarvitsette tukea tai apua omiin tai perheenne asioihin, eivätkä läheisten apu ja tuki riitä, ottakaa ajoissa yhteyttä ennen kuin asiat kasvavat suuriksi. Ympäristöillänne on paljon auttavia ihmisiä, joihin voitte ottaa yhteyttä. Internetistä löytyy myös paljon tietoa ja tukea arjessa selviytymiseen.

perheneuvola	päiväkoti /perhepäivähoito
neuvola	järjestöt
lastenvalvojat	perhetyöntekijät
sosiaalityöntekijät	www.vaestoliitto.fi
seurakunta	www.sosiaaliportti.fi

- Kerro rakastavasi lastasi, silloin lapsen itsensä kasvaa ja hän saa rohkeutta olla oma itsensä.
- Kun arvostat, iloitset ja keuhut lastasi, hän oppii arvostamaan itseään.
- Opetä lapselle mikä on oikein ja mikä väärin. Hän on vielä pieni, eikä osaa kaikkea. Hän ei osaa käyttäytyä kuten aikuiset.
- Aseta lapselle rajat, sillä ne luovat hänelle turvallisen olon ja silloin hän voi luottaa sinuun vanhempana.
- Lapsen käyttäytyessä epäsovivasti, kerro hänelle mitä hän teki väärin ja sen, ettet hyväksy hänen tekojaan, mutta rakkautesi häntä kohtaan on rajaton.
- Auta lasta ymmärtämään ja purkamaan tunteitaan oikealla tavalla. Anna myös lapsen tunteille nimiä.
- Saat näyttää lapselle myös omat tunteesi, mutta hän ei kuitenkaan halua nähdä vihaasi tai aggressiivisuuttasi tekojen muodossa eikä niin, että ne pelottavat häntä.

Opas pohjautuu Riikka Eerolan & Essi Kauton tekemään
opinnäytetyöhön: RAKASTA, HELLI, SUUKOTTELE...
Opas 0 - 3-vuotiaan lapsen vanhemmille varhaisen
vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen
muodostamisen tueksi.

4. LISÄTIETOA

Jos tarvitsette tukea tai apua omaan tai perheenne asioihin, eivätkä läheisten apu ja tuki niitä, ottakaa ajoissa yhteyttä ennen kuin asiat kasvavat suuiksi. Ympäriillänne on paljon auttavia ihmisiä, joihin voitte ottaa yhteyttä. Internetistä löytyy myös paljon tietoa ja tukea arjessa selviytymiseen.

perheneuvola	päiväkoti / perhepäivähoito
neuvola	jäjestöt
lastenvalvojat	perhetyöntekijät
soisaalityöntekijät	www.vaestoliitto.fi
seurakunta	www.sosiaaliposti.fi

Opas pohjautuu Riiikka Eerolan & Essi Kauton tekemiin tutkimuksiin: RAKASTA, HELLI, SUUKOTTELE...

Opas 0 - 3-vuotiaan lapsen vanhemmille varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisen tueksi.

Kajaanin
ammatti korkeakoulu

RAKASTA, HELLI,
SUUKOTTELE...²

Opas vanhemmille varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisen tueksi.

Riiikka Eerola ja Essi Kautto

Kertt Eerola & Kautto

SISÄLTÖ

1. Varhainen vuorovaikutus
2. Turvallinen kiintymyssuhde ja sen muodostaminen
3. Lapsen huomioinnin erotilanteessa
4. Lisätietoa

Kerra Ersh & Kaurio

Kerra Ersh & Kaurio

Lapsi ei halua erota vanhemmastaan, ystäviästään eikä tutusta päiväkodista. Teidän vanhempien ei tarvitse olla parhaita kavereita eron jälkeen, mutta lasta koskevista asioista teidän tulisi pystyä yhdessä keskustelemaan ja sopimaan.

- Lapsella on oikeus molempiin vanhempiinsa.
- Antakaa lapsen tavata erossa asuvaa vanhempaa ja pitää häneen yhteyttä.
- Keskustelkaa lapsen kanssa eroon liittyvistä tunteista ja ajatuksista lapsen ymmärrystä vastaavalla tavalla.
- Asettukaa lapsen tasolle, jotta pystytte tekemään lasta koskevia päätöksiä hänen edukseen.
- Ero on aikuisten henkilökohtainen asia, joten älkää käyttäkö lastanne eronne ”pelinappulana”, koska se vahingoittaa häntä.
- Lapsi ei halua, että puhutte hänelle pahaa toisistamme, sillä hän pitää teistä molemmista.
- Kerrokaa lapselle, että hän ei ole syyllinen eroon.
- Kerrokaa hänen äänväläisyydestään ja siitä, että hän on tärkeä teille molemmille.

2. TURVALLINEN KIINTYMISSUHDE JA SEN MUODOSTAMINEN

Turvallisella kiintymysuhteella tarkoitetaan lapsen ja vanhemman välistä tunnesidettä, joka muodostuu arjen toistuvissa vuorovaikutustilanteissa. Kun vanhempi vastaa lapsen viesteihin herkästi, johdonmukaisesti ja lapsen kannalta oikein ja oikea-aikaisesti, rakentuu turvallinen kiintymyssuhde. Alla on luettelut keinoja turvalliseen kiintymyssuhteen muodostamiseen.

- Pidä lasta sylissä, silitä, helli, suukottele, kutittele, pidä lähelläsi ja ole aidosti läsnä lapsen kanssa, sillä hän tuntee kosketuksesi ja läsnäoloosi.
- Kuuntele ja katso lastasi, sillä hän viestii sinulle, vaikka ei osaisikaan vielä puhua.
- Puhu ja juttele lapselle, lapsi kuulee ja ymmärtää paljon. Lapsi pitää myös paljon siitä, että sinä luulet ~~le~~ lelut tai laulat hänelle.

- Kerro rakastavasi lastasi, silloin lapsen itseturvontokasvaa ja hän saa rohkeutta olla oma itsensä.
- Kun arvostat, iloitset ja keuhut lastasi, hän oppii arvostamaan itseään.
- Opetä lapselle mikä on oikein ja mikä väärin. Hän on vielä pieni, eikä osaa kaikkea. Hän ei osaa käyttäytyä kuten aikuiset.
- Aseta lapselle rajat, sillä ne luovat hänelle turvallisen olon ja silloin hän voi luottaa sinuun vanhempana.
- Lapsen käyttäytyessä epäsovivasti, kerro hänelle mitä hän teki väärin ja se, ettet hyväksy hänen tekojaan, mutta rakkautesi häntä kohtaan on rajaton.
- Auta lasta ymmärtämään ja puokkamaan tunteitaan oikealla tavalla. Anna myös lapsen tunteille nimiä.
- Saat näyttää lapselle myös omat tunteesi, mutta hän ei kuitenkaan halua nähdä vihaasi tai aggressiivisuuttasi tekojen muodossa eikä niin, että ne pelottavat häntä.

3. LAPSEN HUOMIOIMINEN EROTILANTEESSA

Avo-/avioero on merkittävä elämänmuutos, jolloin lapselle tärkeät vanhemmat katsovat parhaakseen jatkaa elämää erillään. Erosta huolimatta vanhemmat ovat yhdessä vastuussa lapsestaan ja vaikuttavat siihen, miten ja millaiseksi lapsi kokee eron. On muistettava, että eniten lasta satuttaa hänelle tärkeiden vanhempien keskinäinen riitely.

Erotilanne tuo jokaisen elämään niin pieniä kuin suuriaakin muutoksia, mutta mahdollisimman johdonmukainen adkirytmi ja yhtenäiset säännöt molempien vanhempien luona vahvistavat lapsen turvallisuuden tunnetta.

On tärkeää, että pieni lapsi asuu pysyvästi toisen vanhempansa luona. Lapsen keskuhermoston kehitys on vielä keskenään, eikä lapsi kestä usein tapahtuvaa vaihtoa kahden kodin välillä. Lapselle on tärkeää erossa asuvan vanhemman säännöllinen tapaaminen ja ihmissubsteiden jatkuvuus ja pysyvyys.

1. VARHAINEN VUOROVAIKUTUS

Varhaisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan lapsen ja vanhempien yhdessä olemista, tekemistä ja kokemista ensivuosina. Vuorovaikutus rakentuu kaikista arkipäivästä asioista, kuten syöttämisestä, nukkuttamisesta ja vaippojen vaihtamisesta, juttelua ja katselua unohtamatta.

Varhainen vuorovaikutus saa alkunsa jo äidin kohdussa, jolloin vauva muun muassa kuulee ääniä ja aistii makuja. Kohdussa vauva aloittaa vuorovaikutuksen liikehtimällä ja molemmat vanhemmat voivat vastata hänelle juttelunalla ja silittämällä äidin vatsaa. Syntymän jälkeen vuorovaikutuksesta tulee näkyvämpää kuin raskauden aikana.

Perusturvallisuuden ja luottamuksen kokemus syntyy lapsen ensimmäisten elinvuosien aikana, jolloin varhaisen vuorovaikutuksen merkitys korostuu huomattavasti. Kun olet vuorovaikutuksessa lapsesi kanssa, välillenne syntyy kiintymyssuhde. |

... ja asian vierestä"

Terveydenhoitajaopiskelija Riikka Eerola (vas.) näyttää vauvahieronnan otetta 10 kuukauden ikäiselle Oskari Salolle ja hänen äidilleen Elina Salolle. Barokkia beibeille -konsertit ovat suunnatut hieman nuoremmille vauvoille.

Barokkia beibeille

Barokkimusiikkifestivaali tarjoaa elämyksiä myös perheen pienimmille musiikin ja vauvahieronnan muodossa

Ensi viikolla alkava Barokki soi -festivaali tarjoaa ohjelmaa vauvasta vaariin.

Perheen pienimmätkin pääsevät nauttimaan barokkimusiikin sävelistä Kaukametsän Leihu-salissa järjestettävissä vauvahierontakonserteissa.

Barokkia Beibeille -hierontakonsertit on suunnattu 0-3 kuukauden ikäisille lapsille ja heidän vanhemmilleen.

"Konsertissa yhdistyvät rentouttava vauvahieronta ja rauhallinen barokkimusiikki. Musiikilla on ihmeellinen vaikutus lapsiin", kertoo festivaalin taiteellinen johtaja Minna Tuhkala.

Vauvahierontakonsertin musiikista vastaavat Pauliina Fred soittimenaan traverso, joka on puinen poikkihuilu sekä Maija Lampela soittimenaan viola da gamba, joka on polvienvälissä soitettava kielisoitin.

Hierontaa ohjaavat Kajaanin ammattikorkeakoulun neljännen vuoden terveydenhoitajaopiskelijat.

"Musiikin tarkoitus on rauhoittaa lasta. Barokkimusiikki sopii tähän tarkoitukseen erinomaisesti", kertoo hieronnan ohjaaja Riikka Eerola.

Barokkifestivaalin taiteellinen johtaja Minna Tuhkala kertoo, että neljänpäiväinen festivaali haluaa tarjota jokaiselle jotakin.

Vauvahieronta tuottaa lapselle mielihyvää, rentouttaa ja aktivoi lasta vuorovaikutukseen vanhempansa kanssa.

"Hieronnan avulla vanhempi voi oppia paremmin tulkitsemaan vauvan viestejä ja lapsi oppii tunnistamaan kehoaan ja sen rajoja", Eerola selittää.

Konserttiin osallistuvilla ei tarvitse olla aiempaa kokemusta vauvahieronnasta. Paikalla on useampia ohjaajia, jotka

näyttävät oikeat otteet kädestä pitäen.

Ennen hierontaa vauvan tulisi olla syönyt ja levännyt. Hieronta tapahtuu lattialla alustan päällä, joten vanhemmalla olisi hyvä olla yllään rennot vaatteet.

"Vauvan vaatteet riisutaan ja hieronnassa käytetään apuna öljyä", Riikka Eerola kertoo. "Aluksi lämmitellään ja koko hieronnan ajan lämmin

kosketus vauvaan säilyy. Lopuksi vauva käärätään lämpimään kapaloon."

Vauvahierontakonsertit järjestetään perjantaina 15. klo 10 ja 11. Kerralla mukaan mahtuu kaksitoista lasta vanhempiin.

"Musiikilla on ihmeellinen vaikutus lapsiin."

Barokkimusiikkifestivaali haluaa tarjota jokaiselle jotakin.

Neljän päivän aikana kuullaan korkeatasoisia konsertteja muun muassa Kaukametsässä, Paltaniemen kuvakirkossa, Raatihuoneella ja Karolineburgin kartanossa.

"Olemme halunneet valita esiintymispaikoiksi Kajaanin kauneimpia paikkoja", Minna Tuhkala sanoo.

Barokkimusiikkifestivaali järjestetään Kajaanissa nyt toista kertaa. Festivaalin esiintyjinä on kansainvälisiä huip-

puluokan taiteilijoita.

"Uusi juttu tänä vuonna on ravintola Siriuksen pihalla järjestettävä vanhan ajan tori, jossa on tarjolla muun muassa taikayrttejä, kukkasia ja koruja."

Festivaaliin osallistuu myös Kajaanin Elokuvakerho, joka esittää viikon aikana kaksi barokkiaiheistä elokuvaa.

Karolineburgin kartanossa on mahdollista saada ravintoa sekä sielulle että ruumiille päivällisbarokkikonserteissa.

"Tarjoamme elämyksiä kaikille aisteille", Tuhkala nauraa.

Festivaali päättyy Balla della Battaglia -yhtyeen konserttiin, jossa yhdistetään mielenkiintoisella tavalla nykymusiikkia barokkiajan soittimiin.

Ulla Blomberg

Barokkia Beibeille 15.6. klo 10.00 ja 11.00 Kaukametsän Leihu-salissa.

Liput (10 euroa / perhe) ennakkoon Kajaanin Infosta ja tuntia ennen ovelta.

Barokki soi -festivaali Kajaanissa 14.-17.6.

Lisätietoja festivaalin tapahtumista www.barokkisoifi.fi.